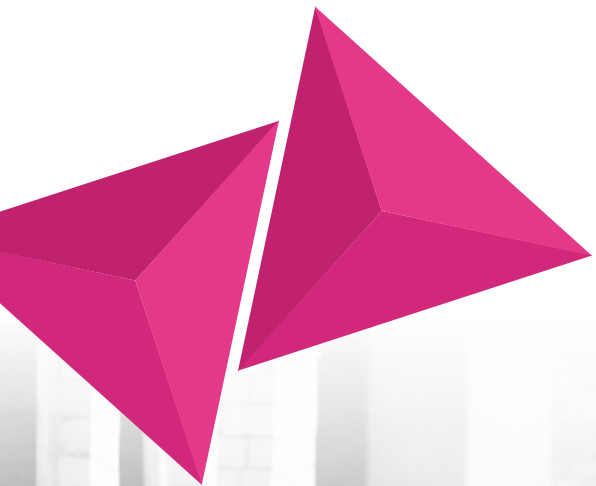

UNG I BOTKYRKA

**Om hedersrelaterat våld och förtryck
bland ungdomar i Botkyrka kommun**

Mariet Ghadimi & Evin Sayfoor
TRIS – TJEJERS RÄTT I SAMHÄLLET

TRIS

TRIS – tjejers rätt i samhället

Uppsala

info@tris.se

www.tris.se

Utgivningsdatum: April 2023

Utgivare: TRIS – tjejers rätt i samhället

Författare: Mariet Ghadimi och Evin Sayfoor

Foto: Hämtat från Unplash och Istockphoto.

Layout: Byrå 4

TRIS förord

TRIS har fått i uppdrag av Botkyrka kommun att kartlägga förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer bland unga i Botkyrka kommun. Totalt har 635 elever i årskurs nio deltagit i en enkätstudie.

Mariet Ghadimi och Evin Sayfoor har författat studien. Mariet Ghadimi har haft det övergripande ansvaret för studiens genomförande samt bearbetat och analyserat enkätsvaren. Tina Karapetian och Talin Davidian har löpande reviderat texter och analyser. Botkyrka kommun har ansvarat för insamlingen av datamaterialet.

Inom Botkyrka kommun har inledningsvis Natasha Engberg, trygghets- och säkerhetssamordnare, varit ansvarig samordnare för kartläggningen. Det arbetet har sedermera tagits över av Karen Austin, verksamhetsstrateg på Kommunstyrelseförvaltningen. Stort tack till er båda, för ert arbete och engagemang i att lyfta denna viktiga fråga. Det har varit en inspiration för oss under skrivandets gång.

Denna rapport är det senaste bidraget i TRIS mångåriga arbete för ett samhälle fritt från hedersnormer, begränsningar, förtryck och våld där barn och unga ska kunna välja sitt eget liv och sin egen framtid. Rapporten bygger på kvantitativa data och syftar till att sammanställa och presentera omfattningen och förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar i Botkyrka kommun. Vi vill rikta ett stort tack till Botkyrka kommun som initierat denna kartläggning. Ett särskilt tack till medverkande skolor som frigjort tid för sina elever att kunna medverka i enkätstudien. Vi vet att detta inte varit optimala förutsättningar i ett redan ansträngt läge med covidanpassningar.

Det viktigaste arbetet har ungdomarna själva gjort. De har valt att svara på enkätens frågor och de har gjort det med bravur. Det finns en röd tråd i resultatet som genomsyras av konsekventa och genomtänkta svar. Det märks att enkätstudien uppfattats som viktig bland majoriteten av ungdomarna. Ett stort tack

till er alla ungdomar som gick i årskurs nio höstterminen 2021. Utan er hade det inte varit möjligt.

Det här är tredje gången TRIS genomför en kartläggning som syftar till att belysa ungdomars livsvillkor. Redan 2012 publicerade TRIS rapporten Trippelt utsatt: hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning som handlar om förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar som går i anpassad gymnasieskola. Kartläggningen UNG 018 - En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala publicerades 2019. UNG 018 har fått stor spridning i Sverige och resultatet från studien har refererats i flera statliga publikationer.

Vi är enormt hedrade att ännu en gång ha fått förtroendet att belysa en så viktig fråga och göra det genom att lyfta fram ungas röster. Vi är övertygade om att Ung i Botkyrka kommer vara en del i det arbete som genomförs både på lokal nivå i Botkyrka kommun och på nationell nivå mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Uppsala april 2023

TRIS – tjejers rätt i samhället

Alla barn och ungdomar i Botkyrka ska vara fria att leva utan förtryck från sin familj

Förord till rapporten Ung i Botkyrka

Hedersrelaterat våld och förtryck är en företeelse med urgamla rötter som bygger på gamla traditioner och sedvänjor, de försvinner tyvärr inte av sig själv. Det finns i Sverige idag, i ett av världens mest jämställda länder, och det finns i Botkyrka.

Ungdomar och barn som växer upp i Botkyrka måste veta att de har rätt att inte bli kränkta, kontrollerade eller slagna av sin familj. Det är ett stort trauma när de som ska vara garanten för ett barns trygghet och kärlek, i stället gör livet svårt.

Vår studie Ung i Botkyrka visar att 42 % av flickorna lever med krav på oskuld och/eller oro för att inte få välja sin framtida partner. Bland de med båda föräldrarna födda utanför Sverige så är det 64 %. Var fjärde flicka som lever med hedersnormer (s.k. kravgrupp 2) riskerar tvångsgifte. Dessa flickor är dessutom mest utsatta för samtliga sorters våld av släkt eller familj, inklusive sexuellt våld.

När det gäller värderingsfrågor ger ungdomarnas svar också anledning till oro. Mer än var femte 15-åring är emot samkönade äktenskap, och bland pojkar och flickor som lever med hedersnormer är hälften emot det. Dessa ungdomar är också i hög grad negativa till Sveriges förbud mot tvångsäktenskap. Detta kan indikera att de värderingar som hederskulturen vilar på tyvärr även överförs till yngre generationer. Därför behöver Botkyrka kommun arbeta ännu mer med mänskliga rättigheter och jämställdhetsfrågor, redan i tidiga åldrar.

Tack till Mariet Ghadimi och Tjejers Rätt i Samhället (TRIS) för att ni

ville genomföra den här studien med oss. Ett starkt engagemang för barns rätt till frihet, kombinerat med djup sakkunskap och vetenskaplig integritet har bidragit till ett givande samarbete.

Framför allt, tack till de 600 15-åringar som tog sig tid under en decemberdag 2021 att fylla i vår enkät. Vi vet nu hur stort behovet är att hjälpa de ungdomar som växer upp i en hederskontext, och att vi har mycket kvar att göra. Barn som behöver hjälp ska få det snabbt och på det sätt som passar dem bäst. De ska veta att socialtjänst, skolpersonal och andra vuxna finns här för dem.

April 2023

Ing-Marie Viklund (L)

Ordförande Socialnämnden i Botkyrka kommun

Innehåll

Om hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar i Botkyrka kommun.	1
TRIS förord	3
Alla barn och ungdomar i Botkyrka ska vara fria att leva utan förtryck från sin familj.....	4
Inledning	7
Sammanfattning av övergripande mönster	8
Tidigare studier om hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Sverige	9
Sexualitet och oskuldskrav.....	9
Barn- och tvångsäktenskap.....	11
Begränsningar och kontroll	13
Pojkar och unga män	13
Intellektuell funktionsnedsättning	15
Omfattningen av hedersnormer och hedersrelaterat våld och förtryck.....	15
Reflektioner.....	16
Genomförande.....	17
Bortfall	17
Avgränsningar	18
Enkätkonstruktion.....	18
Analytiska kriterier	19
Resultatredovisning.....	20
Undersökningsgrupper	20
Att förväntas vänta med sex och känna oro – beskrivning av svarsgrupperna	21
Flickor som förväntas vänta med sex och känner oro	21
Pojkar som förväntas vänta med sex och känner oro.....	21
Ungdomar med annan könsidentitet som förväntas vänta med sex och känner oro	22
Föräldrars ursprungsland – flickor.....	22
Föräldrars ursprungsland – pojkar.....	23

Villkorade kärleksrelationer – vem får man bli tillsammans med?	24
Villkorade kärleksrelationer bland flickor	25
Villkorade kärleksrelationer bland pojkar	27
Ungdomars utsatthet vid otillåtna kärleksrelationer	27
Flickors utsatthet vid otillåtna kärleksrelationer	29
Pojkars utsatthet vid otillåtna kärleksrelationer	30
Ungdomar som har inskränkningar i valet av framtida partner	31
Flickor som har inskränkningar i valet av framtida partner	32
Pojkar som har inskränkningar i valet av framtida partner	33
Ungdomars utsatthet för våld	34
Ungdomars utsatthet för fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld	35
Flickors våldsutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen	36
Pojkars våldsutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen	37
Multiutsatthet för våld	38
Flickors multiutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen	38
Pojkars multiutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen	39
Varför utsätts ungdomar för våld?	40
Ungdomars inställning till mänskliga fri- och rättigheter	41
Flickors inställning till fri- och rättigheter	43
Pojkars inställning till fri- och rättigheter	45
Sammanfattning och reflektioner	47
Vem får jag bli tillsammans med?	47
Vad händer om jag blir tillsammans med någon jag inte får?	48
Vilka ungdomar riskerar att utsättas för barn- eller tvångsäktenskap?	48
Våldsutsatthet bland ungdomarna	49
Ungdomars inställningar till fri- och rättigheter	50
HBTQ inom hederskontexten	50
Noter	52
Referenslista	53

Inledning

Denna kartläggning har genomförts av TRIS - tjejer rätt i samhället på uppdrag av Botkyrka kommun. Hedersrelaterat våld och förtryck har vuxit till en fråga som lyfts och uppmärksammas som ett problem på flera fronter i samhället. Regeringen meddelade i november 2022 att ett nytt åtgärdsprogram kommer upprättas för att motverka mäns våld mot kvinnor där en punkt berör kriminalisering av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsoperationer.¹ Det finns idag ett särskilt brott mot hedersförtryck. Det innebär att det är straffbart att begå upprepanade brottsliga gärningar i syfte att bevara eller återställa heder.² Sedan 1 juli 2021 är det straffbart att utsätta ett barn för att se eller höra t ex vålds- och sexualbrott mot närstående. Första juli 2020 får Sverige en ny straffbestämmelse om särskilt barnäktenskapsbrott och utreseförbud införs i LVU (Lagen om vård av unga). Samtidigt införs också en straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv. Från och med 1 januari 2019 erkänns inte utländska barnäktenskap i Sverige.³

2020 gick Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Skolverket och Utrikesdepartementet ihop för en gemensam kunskapshöjande kampanj riktad till barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Kampanjen riktade sig även till yrkesverksamma i behov av stöd och råd.⁴ Allt fler kommuner har handlingsplaner på plats för hur de olika förvaltningarna ska arbeta mot och möta personer som utsätts, bland annat beslutade kommunstyrelsen i Botkyrka kommun om en sådan handlingsplan i september 2022.⁵

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor gick under 2022 ut med en utbildning riktad till yrkesverksamma och ideellt engagerade som möter målgruppen. Utbildningen "Rätt att veta" syftar till att ge deltagarna ökad kunskap och stöd i mötet med unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.⁶ Under 2022 kom också en ny förordning från Regeringen om att ett nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck ska inrättas vid Länsstyrelsen Östergötland. Den nya förordningen slog bland annat fast att centrumet ska arbeta strategiskt och

förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck. Detta ska göras på nationell, regional och lokal nivå.⁷

Hedersrelaterat våld och förtryck mäts, undersöks och kartläggs också i forskningen i en allt större utsträckning. Något som redovisas närmre i avsnittet "tidigare studier om hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Sverige". Nyanserna i ungas olika upplevelser får större plats, exempelvis har vi idag mer kunskap om pojkar och unga mäns livsvillkor i hederkontexten. Mycket tyder på att pojkar och unga män har mer kunskap om sina egna rättigheter. En tredjedel av alla som kontaktat TRIS-jourens chatt under 2022 var pojkar och unga män vilket är en ökning från tidigare år. I föreliggande kartläggning har ett försök gjorts att fånga upp pojkars utsatthet genom att, utöver kravet på oskuld, även inkludera oro för att någon annan ska bestämma vem man ska gifta sig med. Det senare har visat sig fånga upp pojkars utsatthet på ett tydligare sätt än endast kravet på oskuld.

Tidigare forskning visar tydligt att flickor och kvinnor är mer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck, både i omfattning och vad gäller allvarligheten på inskränkningarna. Liknande mönster framträder även i föreliggande rapport. Flickors livsutrymme inskränks i större utsträckning än pojkars och flickor som väljer att gå emot hedersnormer riskerar att utsättas för allvarligt våld. I samtliga frågor återspeglas flickors utsatthet i hederkontexten. Exempelvis framträder ett tydligt mönster att förväntningar på oskuld är en stark indikation på att en flicka lever med andra inskränkningar samt riskerar att utsättas för allvarligt hedersvåld.

I aktuell enkätundersökning har ungdomarna som deltagit, utöver valet tjej/kille, haft möjlighet att avstå från frågan eller välja annat alternativ för könsidentitet. Trots att det är få ungdomar som har valt andra alternativ än tjej/kille så visar resultatet att det är en grupp som är särskilt utsatt för inskränkningar och våld. På grund av att det är en relativt osynlig grupp har vi valt att trots det låga antalet individer presentera vissa resultat, och därmed deras röster.

Sammanfattning av övergripande mönster

Det finns många viktiga resultat att ta del av i denna kartläggning. För att ge läsaren en överblickbar introduktion så redovisas övergripande mönster som framträder av resultatet. Dessa är;

- Överlag framträder en könsskillnad där flickor och ungdomar med annan könsidentitet är mer utsatta för inskränkningar/oro som är vanligt förekommande inom hederskontext.
- Oskuldskravet och/eller oro för att någon annan ska bestämma ens framtida äktenskaps-/partner drabbar både flickor (42%), pojkar (21%) och ungdomar med annan könsidentitet (44%). Resultatet visar att långt fler flickor och ungdomar med annan könsidentitet lever med oskuldskrav och/eller oro för att någon annan ska bestämma ens framtida äktenskaps-/partner.
- Det är endast flickor som svarar att de kan utsättas för oskuldskontroll
- Ungefär var fjärde ungdom svarar att en eventuell partner måste tillhöra samma etniska grupp och dela samma religiösa bakgrund som den unges familj/släkt. Av dessa utgörs den största andelen av flickor.
- Pojkar uppger i störst utsträckning att de inte får inleda en homosexuell relation för familj/släkt.
- Av samtliga ungdomar som deltagit i studien svarar fem (5) procent att de kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning, tre (3) procent svarar att de kan utsättas för oskuldskontroll och sex (6) procent för hot och våld om de inleder en kärleksrelation som inte accepteras av familj/släkt. Flickor och ungdomar med annan könsidentitet uppger i större utsträckning än pojkar att de kan utsättas för dessa inskränkningar.
- Av alla ungdomar som deltagit i undersökningen har 40 procent utsatts för våld minst en gång under de senaste tre åren. Totalt uppger nästan varannan

flicka att hon minst en gång under de senaste tre åren har utsatts för våld. Var tredje pojke uppger detsamma och bland unga med annan könsidentitet uppger över hälften att de utsatts för våld de senaste tre åren.

- Resultat visar att det är främst flickor som nämner dåligt rykte och/eller "skämt ut familjen" som bidragande orsak till sin våldsutsatthet, följt av ungdomar med annan könsidentitet. Att få ett dåligt rykte eller skämma ut familjen är en betydande riskfaktor för att en flicka ska utsättas för våld.
- Pojkarna svarar i störst uträkning att deras familj/släkts inställning, dvs att de tycker sig ha rätt att använda våld som är orsaken till att de blivit utsatta för våld.

Tidigare studier om hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Sverige

Som forskningsområde aktualiseras hedersrelaterat våld och förtryck alltmer och omfattningen samt karaktären på problematiken undersöks. I avsnittet nedan presenteras ett urval av relevanta och i första hand kvantitativa studier gjorda i Sverige. Avsnittet ska inte betraktas som en uttömmande sammanfattning av studier inom området hedersrelaterat våld och förtryck.

SEXUALITET OCH OSKULDSKRAV

Studien *Om kravet på oskuld – en studie av flickors respektive pojkars föreställningar* (Ghadimi 2007) tittar på skillnader utifrån kön och etnisk bakgrund i förhållande till kravet på oskuld och föreställningar kring oskuldens betydelse. Resultatet visar att en femtedel av ungdomarna svarat att de instämmer absolut eller instämmer nästan om att man ska vara oskuld inför äktenskapet. När etnisk bakgrund beaktas framträder det en skillnad där andelen som tar avstånd från inskränkningar i det sexuella handlingsutrymmet är större bland ungdomar med svensk bakgrund i jämförelse med ungdomar med utländsk bakgrund (Ghadimi 2007).

Detta mönster återkommer i frågan om föräldrars kontroll av ungdomarnas sexuella handlingsutrymme. Studien tittar på hur ungdomarna förhåller sig till att de begränsas av sina föräldrar i sin sexualitet. Bland de som svarar att flickor ska vara oskuld och att föräldrar ska kunna bestämma detta är 32 procent flickor med utländsk bakgrund och 22 procent är pojkar med utländsk bakgrund. Bland flickor och pojkar födda utomlands är motsvarande siffra 31 procent för båda könen. Färre andel svarar det samma när frågan avser en pojke. Resultaten i denna

grupp jämförs med resultaten för pojkar och flickor med svensk bakgrund, jämförelsen visar på tydliga skillnader där andelen som tar avstånd från oskuldsnormer är större bland ungdomar med svensk bakgrund (Ghadimi 2007).

Dessa samband mellan kön och etnisk bakgrund framträder även i undersökningen *Oskuld och heder* (Schlytter et al. 2009). Studien visar på korrelation mellan att ha utlandsfödda, religiösa föräldrar och upplevelser av hedersrelaterade begränsningar. Enkätundersökningen som ligger till grund för den här studien genomfördes under våren 2008 bland cirka 2 300 elever i årskurs nio på 36 grundskolor i Stockholms stad. Kartläggningen genomfördes av forskare på Institutionen för socialt arbete på Stockholms universitet. Resultatet visar på en signifikant skillnad mellan flickor och pojkar avseende kontroll och begränsningar. Flickorna begränsas i större utsträckning avseende föräktenskapliga relationer, vänskapsrelationer och i valet av framtida partner för äktenskap. Studien använder sig av frågan om förväntad oskuld innan äktenskapet för att identifiera flickor som lever med hedersnormer. Även frågan om begränsningar avseende vänskapsrelationer med motsatta könet och val av framtida partner används för att fånga upp och ringa in hur många som lever med hedersnormer och begränsningar. Enkäten visar att 23 procent av flickorna lever med en förväntan om oskuld innan äktenskapet. 16 procent svarar att de lever med en ofrihet i valet av framtida äktenskapspartner och av dessa svarar 11 procent att de lever med villkor för deltagande i vissa skolämnen och fritidsaktiviteter (Schlytter et al. 2009).

Kartläggningen *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm*

2017–2018 (Strid et al. 2018) undersöker omfattningen och uttrycken för hedersrelaterat våld och förtryck i Malmö, Göteborg och Stockholm. Örebro Universitet har genomfört studien i uppdrag av Stockholm, Göteborg och Malmö stad. Sammantaget har 6002 elever i de olika städerna svarat på en enkät.

Hedersrelaterat våld och förtryck definieras i studien utifrån oskuldsnormer respektive utifrån ett kollektivt legitimerat våld. Ungdomarnas svar analyseras utifrån tre grupper, en oskuldsnormsgrupp, en våldsnormsgrupp och en kontrollgrupp. Oskuldsnormsgruppen består av de ungdomar som uppger att de förväntas vänta med sex till äktenskap och som inte får ha en villkorslös kärleksrelation. Våldsnormsgruppen består av ungdomar som svarar att de utsätts för någon form av våld av familjen eller släkten. Ungdomarna har även angett specifikt att anledningen till att de utsätts för våld är att; *de skämts ut familjen eller släkten, riskerat att få dåligt rykte, av att förövarna vill kontrollera dem eller anser sig ha rätt att använda våld mot dem*. I våldsnormgruppen inkluderas även de ungdomar som har utfört samma handlingar på annan person av samma anledning.

Delstudien i Malmö visar att 9 procent av ungdomarna lever med kollektivt legitimerat våld och 20 procent lever med oskulds- och kyskhetsnormer. Flickorna lever med fler och hårdare krav avseende sin sexualitet och relationer. Resultaten visar också att de ungdomar som uppger att de lever med kollektivt legitimerat våld i större utsträckning inte får välja sin framtida partner (Strid et al. 2018).

I delstudien för Göteborg är motsvarande siffra 8 procent för de som uppger att de lever med kollektivt legitimerat våld och 13 procent som uppger att de lever med oskulds- och kyskhetsnormer. Samtliga av ungdomarna som uppger att de lever med krav på oskuld uppger också att de lever med flera andra begränsningar. Av ungdomarna som deltagit i studien i Stockholm uppger 7 procent att de lever med kollektivt legitimerat våld och 10 procent att de lever med normer som begränsar dem gällande oskuld och kyskheter (Strid et al. 2018). Således visar dessa studier på en tydlig koppling mellan oskuldskrav och andra former av begränsningar samt utsatthet, särskilt bland flickor. Oskuldskravets betydelse för ungdomars handlingsutrymme undersöks vidare i kartläggningen UNG-018.

2019 publicerade organisationen TRIS – tjejer rätt i samhället en kartläggning av förekomsten av våldutsatthet med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala på uppdrag av Uppsala kommun och Länsstyrelsen i Uppsala län (Ghadimi & Gunnarsson 2019). Över tusen elever deltog i undersökningen. Resultatet redovisas genom jämförelser mellan ungdomar i oskuldsgravgruppen, dvs ungdomar som svarat att de förväntas vänta med sex tills de gifter sig och ungdomar i kontrollgruppen där unga svarat att de inte har en sådan förväntning ingår. Kartläggningen visar att var femte flicka och var tionde pojke lever med ett oskuldskrav från sin familj. En större andel av flickorna än pojkarna förväntas vänta med sex till äktenskapet. Ungdomarna har fått ta ställning till vad de förväntade konsekvenserna av en otillåten kärleksrelation skulle vara. I gruppen flickor som uppger att de lever med ett oskuldskrav svarar 23 procent att de skulle utsättas för ett tvångsäktenskap och 11 procent att de skulle utsättas för hot och våld. För pojkar är motsvarande siffror i oskuldskravsgruppen 6 procent respektive 4 procent för pojkarna i kontrollgruppen.

Resultaten visar på att kravet på oskuld har en påverkan på den unges handlingsutrymme i övriga livet. Detta är särskilt framträdande bland flickor som lever med ett oskuldskrav. De ungdomar som uppger att de lever med ett oskuldskrav upplever också andra begränsningar. I UNG 018 benämns detta som "oskuldskravets utvidgning" och definieras som att oskuldsnormer gör anspråk på en flickas hela liv i form av begränsningar, kontroll och inskränkningar i individens frihet (Ghadimi & Gunnarsson 2019).

Inskränkningar och begränsningar i vardagen berörs i artikeln *När vänner av motsatt kön inte tillåts - Ungdomars erfarenheter av föräldrars restriktioner* (Ghadimi 2019) undersöks villkoren för ungas vänskapsrelationer och dess koppling till oskuldskravet. Resultatet visar att framförallt flickor med utländsk bakgrund inte tillåts umgås med vänner av motsatt kön. Artikeln lyfter frågan om huruvida normer kring oskuld skapar en sexualisering av vänskapligt umgänge mellan könen (Ghadimi 2019).

BARN- OCH TVÅNGSÄKTENSKAP

Barn- och tvångsäktenskap är kriminaliserat i Sverige. Den 1 juli 2014 blir det straffbart att tvinga eller utnyttja någons utsatta belägenhet i syfte att gifta bort individen. År 2020 införs barnäktenskapsbrottet. Förekomsten av tvångsäktenskap kartläggs och presenteras i rapporten *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsen 2009:5). Rapporten innefattar flera olika delstudier. Nedan refereras till delstudie ett: *Rätten att själv få välja vem man ska gifta sig med – kartläggning bland unga i årskurs 9 i Stockholms stad* (Schlytter, Högdin & Rexvid 2009). I delstudie ett används samma empiriska underlag som i tidigare refererade kartläggning *Oskuld och heder* (Schlytter et al 2009). För att fånga upp ungdomars upplevelser kring deras möjligheter att fritt få välja sin framtida partner används två frågor från enkätundersökningen. Den första frågan är *Får du gifta dig/bli sambo med vem du vill i framtiden?* Den andra frågan är *Vem väljer din framtida partner (den du ska gifta dig med i framtiden)?* Beroende på hur ungdomar svarat på nämnda frågor delas de in i tre olika teoretiskt konstruerade svarsgrupper. Grupp 1 uppger att de fritt får välja vem de ska gifta sig med eller bli sambo med i framtiden och att det är de själva som väljer partner. Ungdomar som uppger att de har restriktioner i valet av framtida partner delas in i grupp 2 och grupp 3 beroende på graden av begränsningar i nämnda val.

Resultat visar ett tydligt samband mellan restriktioner i valet av framtida partner och olika upplevda begränsningar i ungdomars liv. Utöver det finns även ett tydligt samband mellan ungdomars upplevda restriktioner kring valet av framtida partner och våldutsatthet. Det framträder även en tydlig könsskillnad där en större andel flickor uppger begränsningar, hot och våld i jämförelse med pojkar. Studien identifierar således tydliga begränsningar och kontroll som är könsbaserad och som går att koppla till värderingar som är vanligt förekommande inom hederskultur så som förväntad oskuld inför äktenskap och ofrihet i val av partner. Det som framträder tydligt är en könsskillnad i gruppen som upplever dessa begränsningar, där flickorna drabbas i större utsträckning.

Studien *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner* (Jernbro & Landberg 2018) belyser sambandet mellan barnmisshandel och ofrihet i val av framtida äktenskapspartner. Bland ungdomar med en eller två utlandsfödda föräldrar uppger 6,6 procent att de inte får välja vem de vill gifta sig med som vuxen. Bland de som uppger att de inte får välja partner finns också i större utsträckning den grupp unga som uppger att de utsätts för någon form av barnmisshandel av sina föräldrar. Det är tydligt att både flickor och pojkar som inte får välja framtida partner i större utsträckning utsätts för olika former av barnmisshandel i jämförelse med gruppen unga som får välja sin framtida partner.

Vidare visar resultatet att ungdomar som inte får välja sin framtida partner betydligt oftare utsätts för flera olika typer av våld och allvarligare grader av våld. Det är också vanligare att denna grupp accepterar att föräldrarna använder kroppslig bestraffning. Antalet som uppger att vuxna i familjen även utsätter ett eller fler syskon är också större i gruppen som inte får välja framtida partner (Jernbro. Landberg. 2018). Sammantagningsvis visar flera studier kopplingen mellan att inte få välja sin framtida partner och utsatthet för våld.

2020 publicerade Länsstyrelsen i Östergötlands län en enkätundersökning om bortförda personer i en hederskontext och barnäktenskap (Eriksson 2020). Enkätundersökningen har besvarats av totalt 192 kommuner. Sammantaget har 43 kommuner svarat att de har eller haft kännedom om 199 bortförda personer, varav 86 barn, som befann sig i en hederskontext under 2019. Omkring var tionde bortförd individ (11%) uppges vara utsatt för barn- eller tvångsäktenskap och 16 procent har förts ut från Sverige i syfte att utsättas för en uppfostringsresa. I den enkät som riktar sig till skolans verksamhet svarar 18 procent att de har haft kännedom om bortförda personer i en hederskontext.

Studien inkluderar också frågor rörande barn som uppges vara gifta. Det definieras som barn som lever eller misstänkts leva i ett äktenskap eller under äktenskapslika förhållanden. Det är följaktligen inte begränsat till formella äktenskap. Bland medverkande socialförvaltningar svarar 14 procent att de har eller har haft kännedom om barn som uppges vara gifta. Det rör sig om totalt 36 barn. Bland medverkande utbildningsförvaltningar svarar 7 procent att de har kännedom om barn som är gifta (Eriksson 2020).

Jämställdhetsmyndigheten har fått i uppdrag att kartlägga riskfaktorer för bortförande genom bland annat intervjuer med målgruppen. Regeringsuppdraget delredovisades 2022 (Jämställdhetsmyndigheten 2022). Statistiken som presenteras i delrapporten bygger på intervjuer med yrkesverksamma och är därför inte generaliserbara avseende riskfaktorer för bortförande generellt. Enligt rapporten framgår dock att de yrkesverksamma till stor del är samstämmiga gällande återkommande riskfaktorer.

Totalt har 171 individer förts bort och en stor majoritet, 85 procent, är under 18 år vid tidpunkten för bortförande. Hälften är flickor eller kvinnor. I 74 procent av fallen finns det kännedom om bortförandet enligt genomförda intervjuer med yrkesverksamma. Exempelvis finns det kännedom om att individen befinner sig i ett sammanhang där det föreligger hedersproblematik i form av kontroll, begränsningar, represalier, kränkningar och våld. I en tredjedel av fallen (33%) förekommer det fysiskt våld, inklusive könsstympning av flickor och kvinnor. Hög grad av religiositet finns som riskfaktor i var femte ärende/fall.

En majoritet av de listade riskfaktorerna har i större utsträckning identifierats i ärenden/fall som rör bortförande av flickor eller kvinnor. Riskfaktorerna "försvenskning", normbrytande beteende och starkt inflytande från släkt identifieras i gruppen bortförda kvinnor/flickor, men inte för pojkar/män. Riskfaktorerna hög grad av religiositet, socioekonomisk utsatthet och funktionsnedsättning förekommer i större utsträckning bland pojkar/män som har utsattas för ett bortförande

I rapporten tydliggörs att endast en riskfaktor inte indikerar bortförande utan att det rör sig om flera återkommande varningssignaler i kombination med att omgivningen signalerar att allt inte står rätt till. Rapporten analyserar också en rad olika utlösande faktorer som framkommer i intervjuerna med yrkesverksamma. Myndighetsbeslut eller risk för myndighetsbeslut är den mest vanligt förekommande utlösande faktorn för bortförande (34%). Samtliga utlösande faktorer förekommer i större utsträckning bland gruppen bortförda flickor/kvinnor i jämförelse med pojkar/män. Exempelvis är den utlösande faktorn "påkommen relation" aktuell i 11 procent av bortföranden av flickor/kvinnor medan motsvarande riskfaktor inte har någon relevans för bortförande av pojkar/män. Även ålder kan vara en utlösande faktor där flickan eller kvinnan uppnår en viss ålder och anses vara redo för äktenskap. Enligt rapporten blir syskon också drabbade när ett barn eller en ungdom förs bort. Detta eftersom hela familjen åker tillsammans eller för att familjen vill undvika att det startas ytterligare utredningar för yngre syskon. I 15 procent av ärendena som de yrkesverksamma lyfter i sina intervjuer har bortföranden skett i samband med skollov (Jämställdhetsmyndigheten 2022).

BEGRÄNSNINGAR OCH KONTROLL

I artikeln *Var går gränsen* (Högdin 2006) lyfts villkoren för ungdomar som måste förhålla sig till två skilda normsystem. I artikeln redovisas en kvantitativ studie som bygger på en enkätundersökning som 1 193 ungdomar svarat på. Undersökningen visar att en större andel ungdomar med utlandsfödda föräldrar i jämförelse med ungdomar med svenska föräldrar uppger att de inte får delta i flera olika ämnesinslag likaså olika skolsociala aktiviteter. Den största andelen av dessa unga är flickor med utländsk bakgrund.

Resultatet visar även på större skillnader mellan könen i gruppen unga med utländsk bakgrund. Skillnaden mellan könen är mest framträdande avseende om den unge tillåts ha en pojk- eller flickvän. En majoritet av flickorna med utländsk bakgrund uppger att de inte får ha en pojk- eller flickvän. Ytterligare en könsskillnad som framträder i studien är att pojkar i takt med ålder tillåts delta i fler aktiviteter. För flickorna finns inte ett samband mellan ökad ålder och färre restriktioner. Sammanfattningsvis visar resultatet att ungdomar med utländsk bakgrund uppger flest restriktioner samt att flickor inom denna grupp uppger fler restriktioner än pojkar (Högdin 2006).

Boken *Familjearbete i en hederskontext* (Svedberg et al. 2013) presenterar ett antal generella slutsatser utifrån Linnamottagningens arbete med ungdomar och föräldrar där det finns en hedersproblematik som resulterat i att ungdomen omhändertagits av socialtjänsten eller lämnat sin familj. I samtalen som hållits med föräldrarna är det tydligt att upprätthållandet av hedern har företrädde före relationen till ungdomen. Resultatet visar att föräldrars förändringsbenägenhet har ett samband med omgivningens inställning avseende överträdelse av hedersnormer. Detta innebär att det finns en förväntan av omgivningen på familjen att upprätthålla hedern inom kollektivet. Konsekvensen av normbrott i en hederskontext kan vara uteslutning ur kollektivets gemenskap. Döttrars normöverträdelser medför också svårigheter för familjerna att gifta bort sina barn. Enligt föräldrarna i studien så är det dock känslan av att inte kunna "hålla huvudet högt" som upplevs som svårast. Studiens slutsats är dels att föräldrars förändringsbenägenhet att återskapa en kontakt med sina barn på barnets villkor generellt är mycket lågt och förenat med risker, dels att förväntningar från omgivningen är ett stort hinder för en

individens möjligheter att ändra inställning till hedersnormer (Svedberg et al. 2013).

I artikeln *Girls with honour-related problems in a comparative perspective* (Schlytter & Linell 2017) jämförs ärenden där flickor omhändertagits enligt LVU. Kriterierna för att identifiera hedersärenden består av sex huvudfrågor som reder ut om flickan haft begränsningar i skolan, på fritiden eller i hemmet. Bland annat om hon utsatts för hot och bestraffningar, eller om familjen praktiserar tvångsäktenskap, rekonstruktion av mödomshinna eller könsstympning.

Resultaten visar att livsvillkoren för flickorna i hedersärenden inte erkänns av socialtjänsten förrän situationen i hemmet blir akut och farlig för flickan. Ambivalens hos den utsatta, rädsla och en tendens att återta berättelser om våld lyfts upp som möjliga orsaker som hindrar socialtjänstens utredning. Det grova våldet utövas i större utsträckning av fäder eller bröder. Detta våld beskrivs också som bestraffningar vid normöverträdelser medan våldet som utövas av mödrar beskrivs som ett sätt att få flickorna att följa normerna. I de fall som granskades hade mödrarna spelat en aktiv roll i förtrycket och i vissa av fallen hade de själva varit utsatta för våld (Schlytter & Linell 2017).

POJKAR OCH UNGA MÄN

Hur pojkars eller mäns upplevelser och möjligheter ser ut inom hederskontexten undersöks närmre i studien *Heroes, Hymen and Honour: A Study of the Character of Attitude Change among Male Youth with Their Roots in an Honour-Based Context* (Rexvid & Schlytter 2012).

Flera av respondenterna i intervjustudien uppger att de har socialiserats in i hederskultur genom sina familjer. Studien identifierar två aspekter relaterade till hederskultur utifrån respondenternas berättelser. Den ena är negativa attityder relaterade till kvinnors sexualitet, den andra är ärlighet, respekt för andra, tacksamhet, att arbeta efter mål i livet. Dessa benämns i studien som en negativ och en positiv aspekt av hederskulturen. Utifrån respondenternas resonemang kring bland annat synen på kvinnans oskuld drar författarna slutsatsen att dessa två inte utesluter varandra utan i hög grad är beroende av varandra inom hederskulturen. Detta eftersom mannens status, respektabilitet och heder är beroende av

mannens förmåga att kontrollera närstående kvinnors sexualitet/kyskheter (Rexvid & Schlytter 2012).

Respondenterna i studien ger uttryck för en slags ambivalens i förhållande till hederskulturen som normsystem, särskilt i förhållande till frågan om kvinnans oskuld. En del av respondenterna uppger att de vill gifta sig med en oskuld. För dessa skapar informationen om att mödomshinnan är en myt problem eftersom den då inte går att använda för att säkerställa en kvinnas oskuld. Valet återstår då att antingen ta kvinnans ord eller hitta andra sätt att säkerställa kvinnans kyskheter. Respondenterna beskriver att en kvinna inom hederskontexten aldrig kan delge om hon ingått i föräktenskapliga relationer eftersom detta skulle innebära stor skam och vanheder. Istället är det kvinnans rykte i kollektivet än viktigare. Författarna drar slutsatsen att rykten i detta sammanhang, på samma sätt som mödomshinnan, hindrar kvinnors handlingsfrihet inom hederskontexten. Ryktet beskrivs som ett dubbelsidigt mynt som kontrollerar såväl kvinnor som män. Mannen i en hederskontext måste utöva kontroll över kvinnliga

familjemedlemmar för att förhindra ryktesspridning. Effekten av detta är att mannens förmåga att kontrollera sina närstående kvinnor avgör hans ställning inom hederskulturen. Denna ömsesidigt uteslutande relation mellan rykte och mannens heder, menar författarna, visar på svårigheten för män och pojkar att frigöra sig från hederskulturen (Rexvid & Schlytter 2012).

I artikeln *Pojkars villkor inom hederskontexten: LVU:s blinda fläck* (Rexvid & Schlytter 2014) lyfts också pojkars och mäns roll inom hederskontexten samt skillnaden mellan pojkars och flickors roll. Flickor och kvinnor kontrolleras för att inte överträda rådande normer kring kyskheter och de bestraffas vid överträdelser. Pojkar fostras in i rollen att kontrollera och bevaka kvinnliga familjemedlemmar. Pojkar förväntas därtill följa normerna inom kollektivet och kan bestraffas om de inte gör det. Artikeln lyfter en undersökning av samtliga omhändertaganden enligt 2 § LVU i Stockholm under 2006. I undersökningen ingick 28 ärenden, av dessa var 17 flickor och 11 pojkar.

Av artikeln framgår att få pojkar har omhändertagits enligt LVU till följd av kontroll och bevakning av flickor inom familjen. Av ärendena där flickor omhändertagits utifrån hedersvåldsutsatthet framkommer i 6 ärenden att flickorna kontrollerats av en eller flera bröder. Det rör sig om kontroll i hemmet, på fritiden och i skolan. I de ärenden där flickorna inte har bröder eller fäder är det istället manliga kusiner/manliga släktingar som står för kontrollen. I artikeln dras slutsatsen att pojkar som har en aktiv roll i att bevaka och kontrollera systrar eller andra kvinnliga familjemedlemmar framförallt förekommer i fall där flickor omhändertagits enligt LVU snarare än i fall där pojkar omhändertagits (Rexvid & Schlytter 2014).

I *Mäns heder – att vara både offer och förövre* (Rexvid & Schlytter 2016) lyfts framträdande mönster kring pojkars och mäns villkor inom hederskulturen. Ett mönster som framträder är att pojkar och unga mäns relation till kvinnor respektive män skiljer sig åt. I relation till exempelvis en syster finns en förväntan att systemen ska vara oskuld. Vidare uppfattar männen sig som en förlängning av familjen utanför hemmet, där de ska skydda kvinnliga familjemedlemmar, exempelvis på skolan eller fritiden. I pojkarnas och de unga mäns berättelser tillskriver de sig själva makt över sina systrar. Vidare lyfter studien att familjen framträder som den viktigaste institutionen i

pojkar liv, detta i jämförelse med skola och fritid. Det rådande normsystemet inom familjen skiljer sig väsentligt från det inom skolan och staten.

En bror har mer makt och friheter än en syster. I relation till fadern ska sonen lyda. Det är genom denna relation eller i relation till andra närstående män inom familjen som en son får sin makt och sina handlingsmöjligheter. I boken beskrivs detta som två mönster som förstärker varandra. Genom dessa strukturer kan pojkar få bekräftelse och en känsla av frihet, förutsatt att de följer den givna rollen som överordnade kvinnliga familjemedlemmar. En oförmåga att leva upp till denna roll innebär bestraffning från äldre manliga familjemedlemmar. I detta val, menar författarna, kommer många unga pojkar välja den förutbestämde rollen som givits dem inom hederskontexten eftersom alternativet innebär en förlust av makt och ett läge av vanmakt (Rexvid & Schlytter 2016).

Projektet *Killars röster* syftar till att unga killar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck ska kunna få stöd och hjälp. Det är ett projekt av Linnamottagningen och består av olika delar, bland annat en bok med berättelser från unga killar. I boken lyfts bland annat berättelser om vardagskontroll, förväntningar på killarna att kontrollera systrar och leva upp till en specifik mansroll (Kvinnors nätverk/Linnamottagningen 2023).

INTELLEKTUELL FUNKTIONSNEDSÄTTNING

I *Trippelt utsatt – hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning* (Davidian et al. 2012) redovisas en undersökning gjord bland 221 elever från 9 gymnasieskolor i Malmö, Göteborg, Stockholm och Uppsala. Undersökningen visar att ungdomar med utlandsfödda föräldrar lever med begränsningar som är vanligt förekommande inom hederskontexten. Flickor utsätts i större utsträckning än pojkar. En större andel flickor (9%) i jämförelse med pojkar (6%) uppger att de inte får bestämma vem de ska gifta sig med i framtiden. För dessa ungdomar är det föräldrarna som bestämmer deras framtida äktenskapspartners (Davidian et al. 2012).

Rapporten *Gömd och glömd – en rapport om hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning* (Gunnarsson et al. 2020)

undersöker dels yrkesverksammas erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck bland individer med intellektuell funktionsnedsättning, dels målgruppens egna erfarenheter av hedersvåld. Rapporten bygger på enkätundersökningar med målgruppen och med yrkesverksamma. Var femte yrkesverksam uppger misstanke om att det finns brukare som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck av en familjemedlem. I dessa fall handlar det även om att familjemedlemmen är brukarens personliga assistent eller gode man. Var femte (21%) LSS-handläggare uppger att de har kännedom om eller misstänkte om att en brukare utsatts för tvångsäktenskap. I personalstyrkan på daglig verksamhet uppger 15 procent att de misstänker att en brukare utsätts för tvångsäktenskap utan att riktigt förstå innebörden av vad som skett. Bland målgruppen själv svarar nästan var fjärde individ att hon/han/hen inte får bestämma sin framtida partner själv. Bland dessa har 35 procent föräldrar födda i ett land utanför Norden (Gunnarsson et al. 2020).

OMFATTNINGEN AV HEDERSNORMER OCH HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

I undersökningen *Med migranternas röst – den subjektiva integrationen* (Puranen 2018) presenteras resultat från 6 500 enkätintervjuer som gjorts med människor i Sverige födda i Afghanistan, Eritrea, Irak, Iran, Somalia, Syrien och Turkiet. Frågorna bygger på frågor från World Values Survey (WVS) som genomförs var femte år för att mäta värderingar och sociala normer. Resultatet från dessa undersökningar tillämpas för att skapa en "kulturkarta" där nivåer av frihetliga/överlevnadsvärderingar och sekulära/traditionella värderingar mäts.

Den svenska undersökningen ställer bland annat frågor om jämställdhet och hedersrelaterat våld och förtryck. Studien visar att de som har mest acceptans för hedersrelaterat våld och förtryck är de migranter som varit kortast tid i Sverige. Större andel migranter som bott längre tid i Sverige visar på mindre acceptans för hedersrelaterat våld och förtryck. Fler äldre tar också avstånd från HRV i jämförelse med yngre personer (Puranen 2018).

På den övergripande kulturkartan mäts religiösa/auktoritära till sekulära värderingar på y-axeln och

patriarkala till frihetliga värderingar på x-axeln. På den övergripande kartan ger Sverige och de flesta andra västländerna uttryck för starka frihetliga och sekulära värderingar. De länder som migranterna i studien kommer från återfinns i kartan på den position som ger uttryck för hög religiositet och patriarkala värderingar (Puranen 2018).

Undersökningen tittar också specifikt på kulturkartans olika sub-index och redovisar de religiösa/sekulära och patriarkala/frihetliga värderingarna som utgör kulturkartan, bland annat olika sub-index för jämställdhet. En fjärdedel av migranterna uppger att män borde ha prioritet när det är ont om jobb. 14 procent uppger att en universitetsutbildning är viktigare för en pojke än för en flicka. Av männen svarar 17 procent detta, jämförelsevis är andelen av majoritetsbefolkningen i Sverige som håller med om detta 2,6 procent (Puranen 2018).

I sammanställningen *Våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck i Norrbottens län. Sammanställning av kommunbesök 2018–2019* (Hellgren et al. 2019). redovisas omfattningen av våldsärenden i stort i länet. Siffrorna reflekterar den uppskattade omfattningen på ärendemängden för länets kommuner på årsbasis. Enligt sammanställningen uppger flera kommuner att våldsärenden har ökat markant de senaste åren, vilket inbegriper orosanmälningar om omhändertagande av barn. I sammanställningen framgår att kommunerna i länet samstämmigt uttrycker att mörkertalet är stort, särskilt vad gäller hedersproblematik. Kommunerna belyser också att det funnits misstanke om könsstymning av flickor. I sammanställningen presenteras en tabell över den uppskattade gemensamma ärendemängden på årsbasis för länets aktörer avseende hedersrelaterat våld. Av tabellen framgår att mängden uppskattas vara ca 150, varav några kommuner uppger misstanke om könsstymning på flickor (Hellgren et al. 2019).

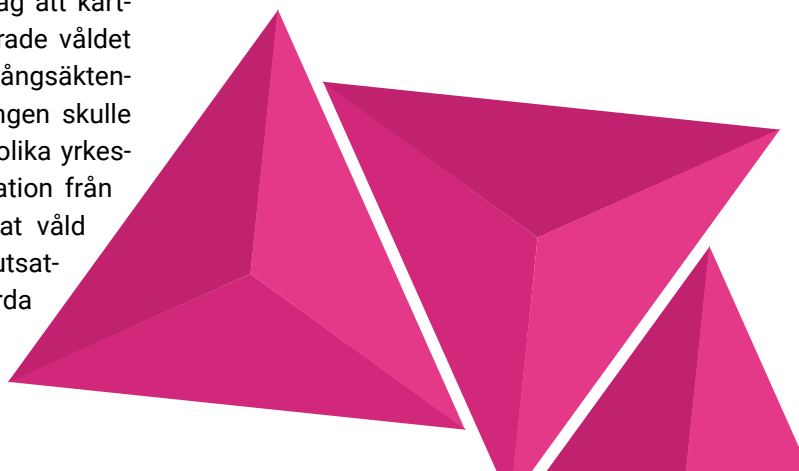
2017 får Socialstyrelsen regeringsuppdrag att kartlägga omfattningen av det hedersrelaterade våldet i Sverige, inklusive barnnåttenskap och tvångsäktenskap (Socialstyrelsen 2019). Kartläggningen skulle bygga på information från myndigheter, olika yrkesgrupper, tidigare forskning samt information från personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Socialstyrelsen drog slutsatsen att kommunernas resultat av utförda

kartläggningar på hedersvåldets omfattning framförallt bygger på indirekta data, exempelvis information från yrkesverksamma. Enligt Socialstyrelsen kan därför dessa kartläggningar inte användas för att fastslå det hedersrelaterade våldets omfattning i Sverige (Socialstyrelsen 2019)

Linköpings universitets *Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnhusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck* (Linköpings Universitet 2019) presenterar resultat från en enkät riktad till Barnhussamordnarna i Sverige. Enkäten ställer frågor om samordnarnas uppfattning om bland annat i vilken utsträckning Barnhusen kommer i kontakt med hedersvåldsutsatta barn och unga. 38 av 85 samordnare besvarar enkäten och majoriteten uppger att de hanterar hedersärenden några gånger per år. Alla samordnare har någon gång kommit i kontakt med hedersvåldsutsatta barn och unga (Linköpings Universitet 2019).

Reflektioner

Sammanfattningsvis så är det tydligt att hedersrelaterade normer och värderingar återfinns bland ungas attityder samt i egna upplevelser. De statistiska resultat som presenterats de senaste åren visar också på en trend där flickor som grupp begränsas och kontrolleras i större utsträckning än pojkar som grupp. Flickor/kvinnor utsätts också i större utsträckning för bland annat för tvångsäktenskap, bortförande och olika former av våld. Översikten visar på att det med stor sannolikhet finns ett samband mellan oskuldskrav eller ofrihet i val av framtida partner och andra våldsformer/annan utsatthet. Vidare är flera studier överens om att mörkertalet är stort. Yrkesverksammans egen erfarenhet och uppskattningar av antalet utsatta används som kunskapsunderlag i kartläggningar och ger inte en tydlig bild av omfattningen av problemet.

Genomförande

Aktuell kartläggning är en totalundersökning av samtliga elever som i november 2021 gick i någon av Botkyrka kommuns kommunala skolor. Totalt har 635 elever svarat på en enkätundersökning.

Eleverna har fått muntlig och skriftlig information om att deras medverkan är frivillig och att enkäten genomförs anonymt. Inga elever under 15 år har deltagit i studien. Elever som vid genomförandet var 15 år fyllda har gett sitt samtycke till att deras svar samlas in och analyseras samt presenteras på gruppnivå. Hur resultatet ser ut i en enskild skola presenteras inte, detta för att minimera risken för att en enskild elev eller en grupp av elever ska identifieras. Genomförandet av enkäten har utförts klassvis och digitalt. Under vårterminen 2021 anordnades ett utbildningstillfälle för bland annat anställda på Botkyrkas kommunala skolor. Vid detta tillfälle presenterades enkätundersökningen för berörda medarbetare på kommunen.

När enkätundersökningar används för att inhämta data så kan vissa bekymmer uppstå, särskilt när det gäller svåra frågor som ungdomar ska svara på. För vissa elever kan det kännas svårt att avstå från att fylla i enkäten, vilket aldrig går att utesluta. Enkätundersökningar reflekterar också en begränsad del av ungdomens liv eftersom den fylls i vid ett tillfälle. Detta innebär att data samlas in för en specifik tidpunkt i ungdomarnas liv och det går därför inte att dra slutsatser om hur livssituationen för dessa ungdomar kan förändras över tid. Avgränsningar måste göras i de svarsalternativ som presenteras för respondenterna, vilket innebär att det alltid finns ett internt bortfall. Därtill ger ungdomar svar utifrån sin tolkning av frågorna, det är deras uppfattning av vad enkäten efterfrågar som färgar svaren de ger.

Något som alltid behöver beaktas i enkätundersökningar, särskilt riktade till ungdomar, är tendensen att ge svar som antas vara önskvärda av frågeställaren. Det är viktigt att ta hänsyn till att svaren påverkas av yttre faktorer som uppfattade "önskvärda svar", att ungdomen kan missförstå frågor, glömma bort att svara eller inte förstå frågan. Det kan finnas elever som reagerar på enkätens frågor. Det kan bli ledsna, arga, upprörda eller

vilja diskutera frågorna vidare. Det har därför funnits beredskap på skolorna att vid behov finnas tillgänglig om enskilda unga vill ha eller behöver stöd i anslutning till enkätgenomförandet och de närmaste veckorna efter. Ungdomarna har också fått information om att de kan vända sig till olika organisationer och chattforum för att prata om eventuella frågor eller känslor enkätfrågorna väckt.

Svaren från enkätundersökningen har sammanställts och bearbetats i SPSS (Statistical Package for Social Science) och presenteras i frekvens- och korstabeller.

BORTFALL

Under tiden för enkätgenomförandet var 837 elever 15 år fyllda i Botkyrkas kommunala skolor. 635 elever har svarat på enkätundersökningen. Det uppgår till 76 procent av samtliga 15-åringar som vid genomförandet gick i årskurs nio i någon av Botkyrka kommuns kommunala skolor. Det externa bortfallet uppgår till 24 procent. Det finns flera möjliga förklaringar till bortfallet. Det mest troliga är att bortfallet utgörs av elever som på grund av sjukdom eller annan orsak inte varit närvarande vid det lektionstillfälle som var avsatt för enkätundersökningen.

Utöver nämnda omfattades samhället vid tiden för enkätgenomförandet av olika covidanpassningar. Vissa elever hade, på grund av olika skäl, anpassad skolgång och studerade hemifrån på distans. Elever som inte närvarade fysiskt i skolan medverkade inte i enkätundersökningen. Det går inte att utesluta att det fanns elever som valde att inte delta i enkätundersökningen på grund av olika skäl. Det kan exempelvis vara generell "enkät-trötthet", motvilja mot enkätens syfte, och/eller rädsla för ryktesspridning. Rädsla för ryktesspridning kan innefatta elever som misstänker att enkätens frågor kan väcka nära anhörigas motstånd och därför inte vågar delta. Bortfallet kan också inkludera elever som inte tillåts delta i enkätundersökningen av en nära anhörig.

Sammanfattningsvis är det viktigt att beakta att det externa bortfallet kan innefatta en grupp elever som befinner sig i en utsatt situation. Samtidigt bör en bortfallsdiskussion även inkludera den grupp elever som ser möjligheten att "slippa" ett lektionstillfälle och därför väljer att inte komma på avsatt tid för enkätgenomförandet.

Det interna bortfallet varierar beroende på frågornas karaktär. Det finns vissa frågor där ett svarsalternativ varit "vet inte". Det är inte ett internt bortfall eftersom ungdomen aktivt valt ett svarsalternativ. Att välja svarsalternativet "vet inte" kan i stället betraktas som att ungdomen faktiskt inte vet svaret på det som efterfrågas eller tvärtom att ungdomen vet svaret men av olika anledningar väljer att svara "vet inte". En nära och rimlig förklaring kan vara att frågan upplevs som svår eller känslig. Oberoende av vilket så har den unge, genom att välja ett svarsalternativ, gjort ett ställningstagande i det som efterfrågas.

I frågan som mäter oskuldskrav (*Finns det följande förväntningar i din familj eller släkt? Att du ska vänta med sex tills du gifter dig?*) har 10 procent av ungdomarna valt svarsalternativet "vet inte". En annan känslig fråga är om den unge känner oro inför att en familjemedlem eller släkting ska bestämma den unges framtida partner. I nämnda fråga är det interna bortfallet 8 procent. Avseende frågan om vem som bestämmer den unges framtida partner är det interna bortfallet 10 procent. Nyss nämnda frågor kan upplevas som känsliga och rimligtvis svårare att svara på. I aktuell enkätundersökning ställs en del frågor om våldsutsatthet. Det sammantagna interna bortfallet uppgår till 12 procent. Ytterligare en fråga där det interna bortfallet bör nämnas är frågan om kön där 9 procent av ungdomarna valt att inte svara på frågan. Ungdomarna har fått möjlighet att välja mellan flera olika alternativ utöver *tjej/kille*. Det har också funnits möjlighet att uttrycka osäkerhet kring sin könsidentitet genom att välja alternativet "osäker". I föreliggande enkätundersökning har betydelsen av kön stor relevans för att få reda på hur stor andel unga flickor, pojkar och ungdomar med annan könsidentitet som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck samt om och i så fall på vilket sätt villkoren mellan dem skiljer sig åt.

AVGRÄNSNINGAR

Uppdragsgivarens önskemål har varit att ta reda på omfånget och karaktären av hedersrelaterade normer

och begräsningar bland ungdomar i Botkyrka kommun med särskilt fokus på unga som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Aktuell kartläggning har en beskrivande och jämförande ansats och fokus är att skildra villkoren för ungdomar som lever med hedersnormer och begräsningar med villkoren för ungdomar som inte gör det. Samtliga analyser utgår från en jämförande analys mellan olika grupper av ungdomar och presenteras separat för flickor respektive pojkar. Eftersom gruppen unga som valt en annan könsidentitet än *tjej/kille* till antalet är få har det inte varit möjligt att inkludera deras svar i samtliga analyser. Därför redovisas deras svar i begränsad omfattning.

I denna kartläggning redovisas inte villkoren för unga som har någon sjukdom, hälsoproblem eller funktionsnedsättning. Tidigare kartläggningar från TRIS – tjejer rätt i samhället (se exempelvis *Trippelt Utsatt*, 2019 och *Gömd & Glömd*, 2020) berör unga med intellektuell funktionsnedsättning och risk för exempelvis tvångsäktenskap.

ENKÄTKONSTRUKTION

Det flesta frågor i aktuell kartläggning har använts i tidigare studier om hedersrelaterat våld och förtryck (se exempelvis *Oskuld och heder* 2009, *Heder och samhälle* 2018, *UNG 018* 2019). Enkätfrågornas formulering är till stor del hämtade från Storstadsstudien *Heder och samhälle - Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018* (Strid et al. 2018). Enkätformuläret i nyss refererade storstadsstudie har tagits fram under ledning av docent Sara Högdin vid Halmstad universitet tillsammans med en projektgrupp från Stockholms universitet. Det ligger en styrka i att återanvända tidigare enkätfrågor som testats i andra studier med liknande syfte. Det ökar exempelvis möjligheten till jämförelse mellan olika studier.

En referensgrupp med ansvarig från uppdragsgivaren, Botkyrka kommun, har medverkat i konstruktionen av det slutgiltiga enkätformuläret som används i denna kartläggning. Vissa frågor har tagits bort i syfte att korta ner enkätformuläret. En grupp ungdomar har testat de frågor som används i denna studie. Det är dels unga med erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck, dels unga utan nämnda erfarenheter. Ungdomarnas reflektioner har beaktats i den slutliga versionen.

ANALYTISKA KRITERIER

Denna kartläggning är empirisk och som tidigare nämnts har studien en beskrivande ansats där jämförande analyser mellan olika grupper av ungdomar är i fokus. Ungdomars svar har kategoriserats i tre olika svarsgrupper, *Kontrollgrupp*, *Kravgrupp 1* och *Kravgrupp 2*. Samtliga analyser utgår från att villkoren för ungdomar i kravgrupperna jämförs med villkoren för ungdomar i *Kontrollgruppen*.

Sammansättningen av kravgrupperna tar avstamp i de analytiska kriterier som används i tidigare kartläggningar (se *Oskuld och Heder*, 2009 och *UNG 018*, 2019). I nyss nämnda studier definieras kravet på oskuld som en av flera markörer för att identifiera unga som lever med hedersrelaterade krav och begränsningar. Tillsammans med oro för att någon närstående ska bestämma valet av framtida partner bildar det utgångspunkten för de analytiska kriterier som är aktuella i denna studie.

I aktuell studie har ungdomarna fått ta ställning till frågorna:

1. Förväntas du vänta med sex tills du gifter dig för din familj eller släkt?
2. Är du orolig för att någon person din familj eller släkt ska bestämma vem du ska gifta dig med eller leva tillsammans med i framtiden?

Avseende frågan om förväntan att vänta med sex tills att äktenskap ingås (1) har ungdomarna fått ta ställning till fem olika svarsalternativ, *"Stämmer inte alls"*, *"Stämmer ganska dåligt"*, *"Stämmer ganska bra"*, *"Stämmer absolut"* och *"Vet inte"*. Ungdomar som valt svarsalternativet *"Vet inte"* inkluderas inte i konstruktionen av kravgrupperna och omfattas inte i analyserna. Övriga svarsalternativ har kodats om till två kategorier – unga som förväntas vänta med sex och unga som inte har en sådan förväntning.⁸

Avseende frågan kring oro att någon annan ska bestämma den unges framtida partner har ungdomarna fått ta ställning till fyra svarsalternativ. *"Inte alls orolig"*, *"Inte särskilt orolig"*, *"Ganska orolig"* och *"Mycket orolig"*. Precis som föregående fråga har svarsalternativen kodats om till två kategorier bestående av unga som har en oro och ungdomar som uppger att de inte har en oro att någon i familjen/slakten ska bestämma deras framtida partner.

Ungdomar som svarat att de **inte** har en förväntning kring att vänta med sex tills de gifter sig och ungdomar som uppger att de **inte** har en oro kring att någon annan i familjen/slakten ska bestämma deras framtida partner bildar *Kontrollgruppen*. Kontrollgruppen utgörs således av ungdomar som *inte* omfattas av ett oskuldskrav och ungdomar som inte uppger oro i valet av framtida partner. I företagna analyser kommer nämnda (*Kontrollgruppens*) ungdomars svar att jämföras med svaren bland unga i *Kravgrupp 1* och *Kravgrupp 2*. Ungdomar som ingår i kravgrupp 1 och 2 omfattas av begränsningar och/eller krav som är vanligt förekommande bland grupper som praktiserar hedersrelaterade normer.

Ungdomar som uppgett att de lever med inskränkningar som är vanligt förekommande inom en hederskontext har i sin tur delats upp i två grupper. *Kravgrupp 1* inkluderar ungdomar som lever med oskuldskrav **eller** oro för att någon person i familjen/slakten ska bestämma vem de ska gifta sig med i framtiden. *Kravgrupp 2* inkluderar ungdomar som lever med oskuldskrav **och** oro för att någon person i familjen/slakten ska bestämma vem de ska gifta sig med i framtiden. *Kravgrupp 2* består således av unga som omfattas av båda normerna och unga i *Kravgrupp 1* omfattas av en av normerna. *Kontrollgruppen* utgörs av de som inte omfattas av oskuldskrav eller känner oro.

För att på ett mer nyanserat sätt fånga pojkars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck har ungdomars oro för att någon familjemedlem eller släktmedlem ska villkora den unges framtida val av äktenskaps-/partner, inkluderats i studiens analytiska kriterier vid konstruktionen av ovan beskrivna undersökningsgrupper. Valet att inkludera frågan om ungdomars oro inför valet av framtida äktenskaps-/partner i de analytiska kriterierna grundar sig i resultat från tidigare kartläggningar. I exempelvis tidigare refererade kartläggningar, *Oskuld och Heder* (Schlytter et al 2009) och *UNG 018* (Ghadimi & Gunnarsson) problematiseras att oskuldskravet inte fångar pojkars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. I studien *UNG 018* (Ghadimi & Gunnarsson 2019) och *Det är mitt liv!* (Jernbro & Landberg 2018) blir det exempelvis tydligt att pojkar som inte får välja sin framtida partner i större utsträckning också uppger utsatthet för våld.

Resultatredovisning

I detta avsnitt redovisas ungdomarnas svar. För läsbarhetens skull har vi valt att i löpande text endast presentera övergripande mönster. En mer sammansatt bild av resultatet redovisas i tabellform.

Det är endast fyra (4) pojkar i *Kravgrupp 2*. Det innebär att det är endast fyra pojkar som svarar att de omfattas av båda normerna, dvs. oskuldskrav och oro inför valet av framtida partner. För att minimera risken för igenkänning har pojkarna i *Kravgrupp 1* och *Kravgrupp 2* slagits samman och bildat *Kravgrupp 1 & 2*. Det innebär att utöver beskrivningen av undersökningsgrupperna kommer resultatet för pojkarna till skillnad från resultatet för flickor inte att presenteras separat för respektive kravgrupp.

Det är få individer som uppger annan könsidentitet totalt fördelat inom de olika svarsgrupperna. Därför presenteras inte specifika resultat för dessa ungdomar med kontroll för föräldrars födelseland varken i tabeller eller löpande text. Valet att inte presentera specifika resultat är för att minimera risken för igenkänning. I de mer sammansatta analyserna kommer resultatet för ungdomar med annan könsidentitet att presenteras när resultat kontrolleras för kön.

Till att börja med presenteras sammansättningen av undersökningsgrupperna, alltså gruppen ungdomar som deltagit i undersökningen (Figur 1). I ett andra led presenteras sammansättningen av *Kontrollgruppen*, *Kravgrupp 1* och *Kravgrupp 2* (Figur 2) efter kontroll för de ungas kön. Därefter presenteras resultatet för *Kontrollgruppen*, *Kravgrupp 1* och *Kravgrupp 2* efter kontroll för föräldrars födelseland separat för flickor, respektive pojkar (Figur 3 & 4). Där det är möjligt redovisar vi även resultat för gruppen som inte definierar sig som tjej eller kille. Slutligen redogör vi för könsskillnader mellan kravgrupperna.

UNDERSÖKNINGSGRUPPER

Figur 1 visar att könsfördelningen bland de ungdomar som deltagit i undersökningen är nästan jämn där 49 procent valt svarsalternativet *tjej* och 48

procent valt svarsalternativet *kille*. En liten andel, 3 procent, utgörs av ungdomar som valt andra svarsalternativ på frågan om könstillhörighet.⁹ Nämda grupp ungdomar benämns som *ungdomar som valt annan könsidentitet*.

Andelen ungdomar som uppger att deras föräldrar¹⁰ är födda i någon av de nordiska länderna uppgår till 42 procent. Andelen ungdomar som uppger att deras föräldrar är födda utanför Norden är lika stor, det vill säga 42 procent.¹¹ Bland dessa ungdomar uppger 16 procent att de själva är födda i ett land utanför Norden. Det finns en grupp ungdomar, 16 procent, som uppger att de har en förälder född i någon av de nordiska länderna.

FIGUR 1. Undersökningsgrupper. Antal (n) och andel (%). N=635

Kön (n=574)	Antal	Andel %
Flickor	278	49
Pojkar	277	48
Övriga	19	3
Födelseland (n=530)	Antal	Andel %
Båda föräldrarna födda i Norden	233	42
En förälder född utanför Norden	83	16
Båda föräldrarna födda utanför Norden	224	42
(- varav den unge själv född utanför Norden)	(87)	(16)

ATT FÖRVÄNTAS VÄNTA MED SEX OCH KÄNNA ORO – BESKRIVNING AV SVARSGRUPPERNA

Andel flickor, pojkar respektive ungdomar med annan könsidentitet som förväntas vänta med sex och/eller känner oro inför att någon i familjen eller släkten kommer bestämma deras framtida partner presenteras i Figur 2. Resultatet redovisas separat för de olika svarsgrupperna och kontrolleras för kön. I Figur 3 och 4 redovisas resultat för respektive svarsgrupp uppdelat på kön och föräldrars födelseland.

Flickor som förväntas vänta med sex och känner oro

Av samtliga flickor svarar 58 procent att de inte omfattas av några krav. Dessa flickor bildar *Kontrollgruppen*. Det innebär att övriga 42 procent av flickorna förväntas vänta med sex tills de gifter sig och/eller upplever oro kring att en nära anhörig ska bestämma deras framtida partner. Bland flickorna uppger 22 procent att de omfattas av ett icke självvalt oskuldskrav eller att de känner oro inför att familjen eller släkten kommer bestämma deras framtida partner (*Kravgrupp 1*). Vidare uppger 20 procent av flickorna att de omfattas av *båda* kraven (*Kravgrupp 2*). Sammantaget uppgår det till 42 procent.

Pojkar som förväntas vänta med sex och känner oro

Ungefär var femte (22%) pojke omfattas av antingen ett oskuldskrav eller uppger oro inför valet av framtida partner (*Kravgrupp 1*). En mycket liten andel pojkar uppger att de omfattas av *båda* normerna.¹² Majoriteten (20%) av pojkarna som omfattas av beskrivna krav, finns i *Kravgrupp 1*. Resterande 2 procent återfinns i *Kravgrupp 2*. Det innebär att pojkar i jämförelse med flickor i mindre utsträckning omfattas av *båda* kriterierna som i aktuell studie definierar unga som lever i en hederskontext. Som tidigare nämnts kommer resultatet för pojkarna fortsättningsvis redovisas sammanslaget för *Kravgrupp 1 & 2*. Detta för att minimera risken för igenkänning utifrån det låga antalet pojkar i *Kravgrupp 2*.

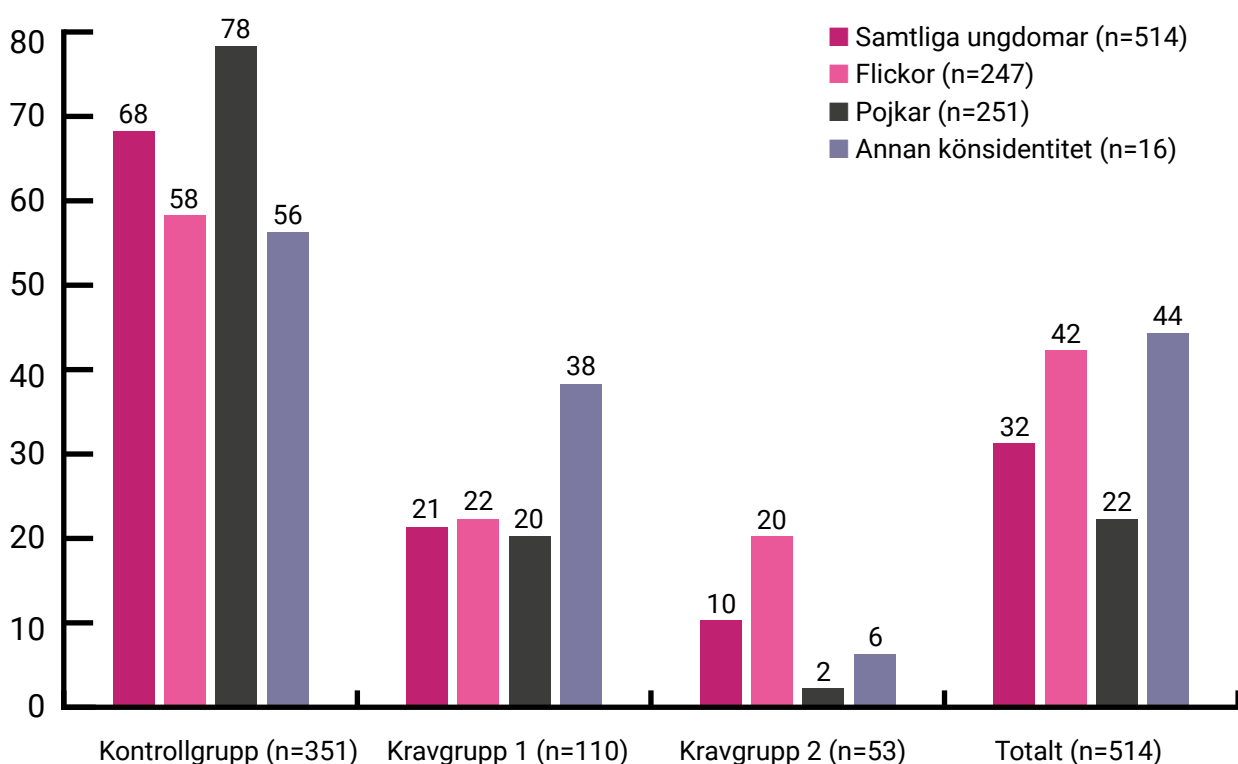
Ungdomar med annan könsidentitet som förväntas vänta med sex och känner oro

Bland ungdomar som valt annan könsidentitet uppges 44 procent att de omfattas av ett oskuldskrav och/eller känner oro för att någon i familjen/släkten kommer bestämma deras framtida partner. Majoriteten finns i *Kravgrupp 1* och en mindre andel finns i *Kravgrupp 2*. Resultatet bland unga med annan könsidentitet är närmast flickors resultat. Som tidigare nämnts kommer resultat bland ungdomar med annan könsidentitet fortsättningsvis inte presenteras utifrån kravgrupperna. Valet att göra på nämnda sätt är att det i sin helhet låga antalet unga med annan

könsidentitet bildar kravgrupper med få antal individer där risken för igenkänning inte kan uteslutas.

Sammanfattningsvis uppges 68 procent av samtliga ungdomar att de inte omfattas av normer som är vanligt förekommande inom hederskontext. Omvänt svarar nästan var tredje (32%) ungdom att de lever med ett oskuldskrav och/eller känner oro inför att de själva inte kommer få välja sin framtida partner. Det vill säga ungdomar som bildar *Kravgrupp 1* eller *Kravgrupp 2* som beskrivits ovan. Bland dessa ungdomar är 42 procent flickor, 22 procent är pojkar och 44 procent uppges annan könsidentitet.

FIGUR 2. Andel (%) ungdomar som lever med inskränkningar/oro som är vanligt förekommande inom hederskontext. Jämförelse mellan flickor, pojkar och ungdomar med annan könsidentitet.

Föräldrars ursprungsland – flickor

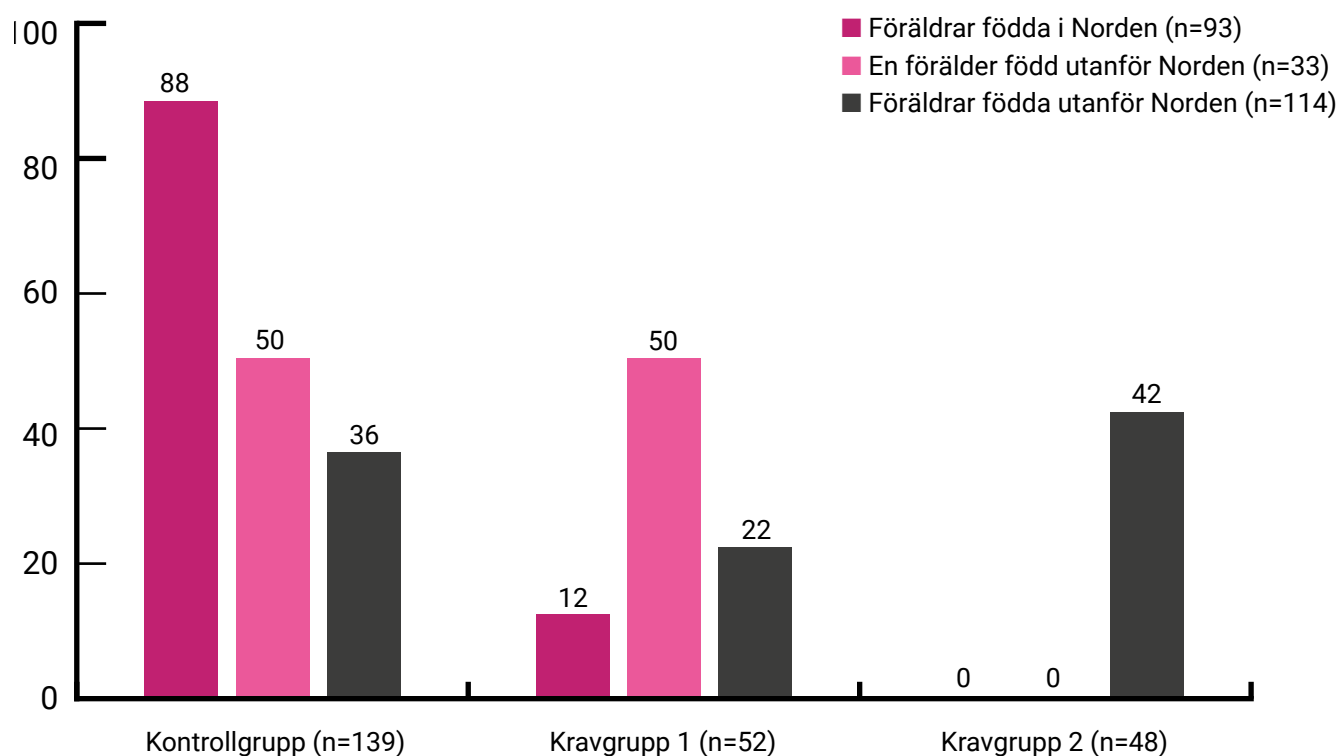
Majoriteten av flickorna (88%) som har föräldrar födda i Norden omfattas inte av oskuldskrav och uppges inte oro över att någon nära anhörig ska bestämma deras framtida partner. Varannan flicka med en förälder född utanför Norden uppges att hon inte omfattas av några krav. Resultatet visar att hälften av flickorna omfattas av antingen ett

oskuldskrav eller uppges oro över att en nära anhörig ska bestämma deras framtida partner. Endast 36 procent av flickorna med föräldrar födda utomlands uppges att de inte omfattas av några krav. Restande 64 procent omfattas således av nämnda krav. Omkring var femte flicka (22%) med föräldrar födda utomlands finns i *Kravgrupp 1*. En mycket större andel, 42 procent, finns i *Kravgrupp 2*.

Sammantaget framträder ett tydligt mönster där majoriteten av flickorna som lever med oskuldskrav eller oro inför att familj/släkt ska bestämma vem de ska gifta sig med i framtiden har en eller båda sina

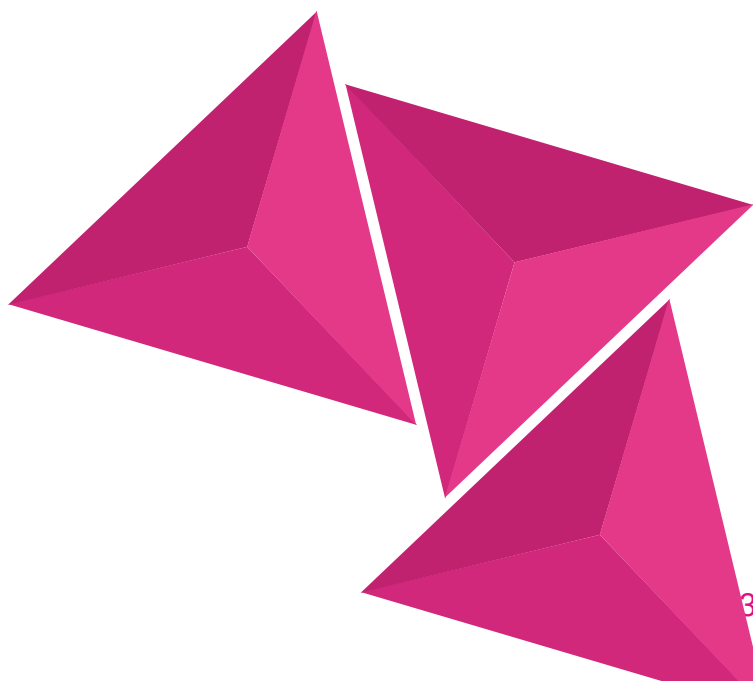
föräldrar födda i ett land utanför Norden. Ytterligare ett framträdande resultat är att det i *Kravgrupp 2* endast finns flickor som svarar att båda deras föräldrar är födda i ett land utanför Norden.

FIGUR 3. Andel (%) flickor som lever med inskränkningar/oro som är vanligt förekommande inom hederskontext. Kön och föräldrars födelse land. Antal (n=239).

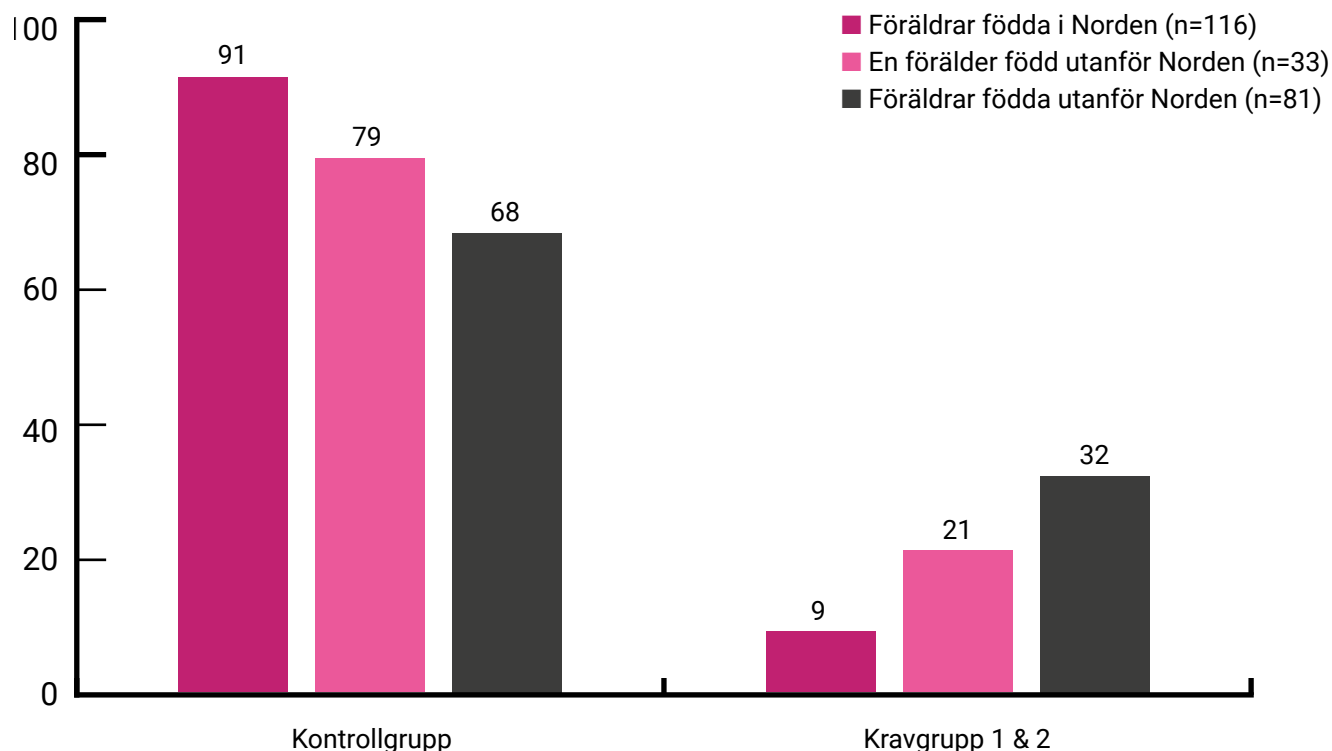

Föräldrars ursprungsland – pojkar

Bland pojkarna återfinns liknande mönster som det bland flickorna. En majoritet (91%) av pojkarna med föräldrar födda i Norden omfattas inte av några krav. Omkring var femte pojke (21%) med en förälder född utanför Norden finns i *Kravgrupp 1 & 2*. Bland pojkar som har båda sina föräldrar födda utanför Norden finns 32 procent i *Kravgrupp 1 & 2*. En mindre andel av pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* utgörs av pojkar med föräldrar födda i Norden (9%).

FIGUR 4. Andel (%) pojkar som lever med inskränkningar/oro som är vanligt förekommande inom hederskontext. Kön och föräldrars födelse-land. (n=230)

VILLKORADE KÄRLEKS-RELATIONER – VEM FÅR MAN BLI TILLSAMMANS MED?

Tidigare studier har visat att sannolikheten att omfattas av icke åldersadekvata villkor kring föräktenskapliga relationer är mer vanligt förekommande bland unga som lever i en hederskontext. I enkäten ställs frågan: *Om du skulle ha en kärleksrelation, skulle den du är ihop med behöva uppfylla något av följande krav för att bli accepterad av din familj eller släkt?*

1. nej, jag har inget sådant krav
2. vara i ungefär samma ålder som jag
3. ha samma etnicitet/tillhöra samma folkgrupp som min familj
4. ha samma religion som min familj
5. det får inte vara en homosexuell relation
6. jag får inte ha en kärleksrelation
7. vet inte

I analyserna har *samma etnicitet/folkgrupp som min familj + samma religion som min familj* slagits ihop och redovisas som en kategori. Detta för att den absoluta majoriteten av ungdomar som uppger att deras familj eller släkt förväntar sig att en eventuell kärleksrelation ingås med någon från samma etnicitet/samma folkgrupp även svarar att det finns en förväntan att en eventuell kärleksrelation ingås med någon som har samma religiösa tillhörighet som den unges familj.

I figur 5 redovisas resultatet dels för alla ungdomar, dels redovisas resultat efter kontroll för kön. Det övergripande mönstret visar att var femte ungdom inte har några krav avseende föräktenskapliga relationer. Sammantaget uppger 42 procent att en eventuell partner måste vara i ungefär samma ålder som den unge själv. Störst andel pojkar svarar så (45%), följt av flickor (40%) och ungdomar med annan könsidentitet (37%).

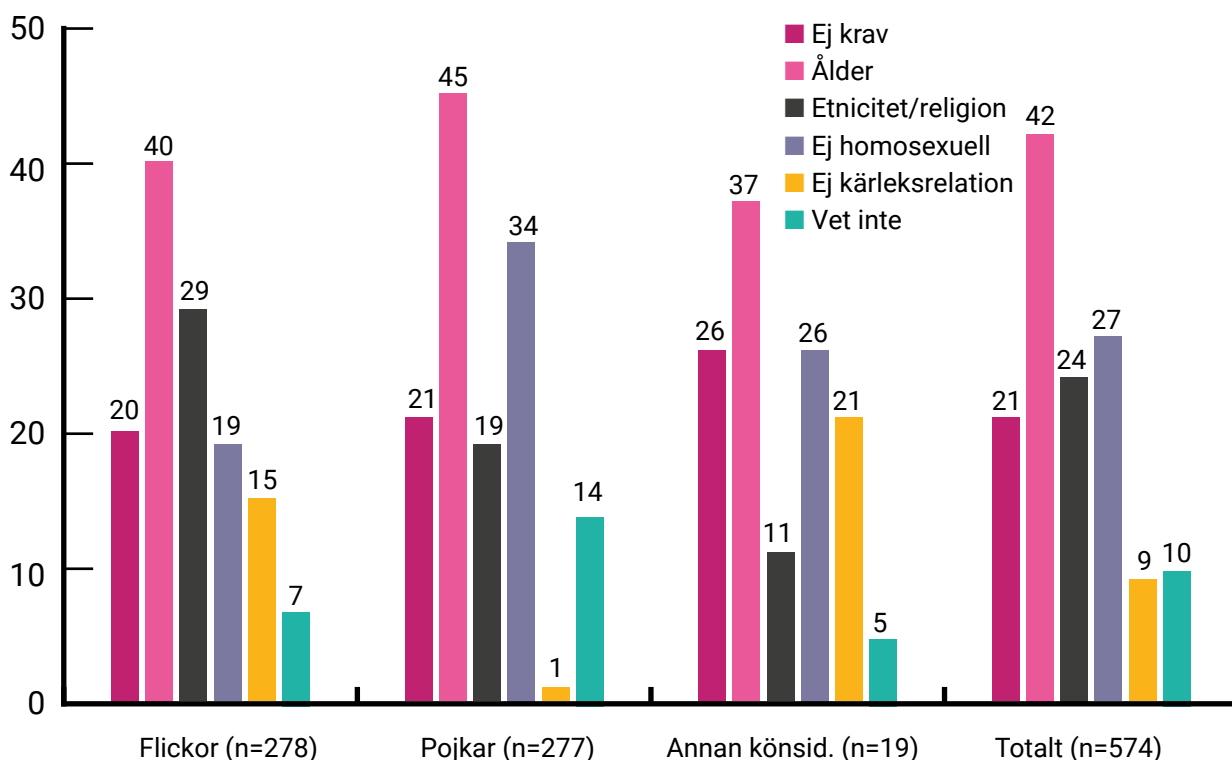
Ungefär var fjärde (24%) ungdom svarar att en eventuell partner måste tillhöra samma etniska grupp och dela samma religiösa bakgrund som den unges

familj/släkt. När resultat kontrolleras för den unges kön så svarar en större andel flickor (29%) i jämförelse med övriga ungdomar (pojkar 19% respektive annan könsidentitet 11%) att en eventuell partner måste tillhöra samma etniska grupp och dela samma religiösa bakgrund som den unges familj/släkt. Omvänt svarar en större andel pojkar (34%) att de omfattas av krav att inte inleda en homosexuell relation i jämförelse med flickor (19%) och ungdomar med annan könsidentitet (26%). En mycket liten andel pojkar (1%) uppger att de inte tillåts ingå föräktenskapliga relationer. Motsvarande resultat bland flickorna är 15 procent respektive 21 procent bland ungdomar med annan

könsidentitet. Ungefär var tionde ungdom har valt svarsalternativet *vet inte*. Störst andel *vet inte* svar finns bland pojkarna (14%).

I Figur 6 och Figur 7 presenteras analyser där ungdomars svar inom *Kontrollgruppen* och *Kravgrupp 1* respektive *Kravgrupp 2* jämförs mot varandra. Först presenteras resultatet för flickor följt av resultatet för pojkar. Som tidigare nämnts redovisas inte resultat från jämförande analyser avseende ungdomar med annan könsidentitet inom de olika svarsgrupperna eftersom grupperna består av för få individer där det finns en risk för igenkänning.

Figur 5. Ungdomars kärleksrelationer. Jämförelse mellan flickor, pojkar och ungdomar med annan könsidentitet. Antal (n=574) & Andel (%).

Villkorade kärleksrelationer bland flickor

Inom *Kontrollgruppen* finns störst andel flickor som uppger ålder (47%) som ett av villkoren familjen/släkten ställt för föräktenskapliga relationer. Det innebär att det finns en förväntning att en eventuell kärleksrelation ska ingås med en partner i ungefär samma ålder som flickan själv. Resultat visar också att var fjärde flicka (25%) i *Kontrollgruppen* uppger att det finns krav på att en partner ska ha samma etnicitet

och tillhöra samma religion som familjen/släkten och 14 procent svarar att det finns krav på att inte inleda en homosexuell relation. En mindre andel (6%) uppger även att de inte tillåts ha en föräktenskaplig kärleksrelation.

I *Kravgrupp 1* uppger en mindre andel flickor än i *Kontrollgruppen* att det finns krav på ålder (34%). För kravet på etnicitet ser vi det omvända, där uppger en

större andel än i *Kontrollgruppen* att en eventuell partner ska ha samma etnicitet och religion (30%) som familjen/släkten. Var femte flicka (20%) i *Kravgrupp 1* uppger att de inte skulle tillåtas inleda en homosexuell relation och ungefär lika stor andel (21%) uppger att de inte tillåts ha en föräktenskaplig relation.

Det som förenar svaren bland flickor i *Kontrollgruppen* och *Kravgrupp 1* är att ungefär var femte flicka uppger att hon inte omfattas av några krav avseende föräktenskapliga kärleksrelationer (21%).

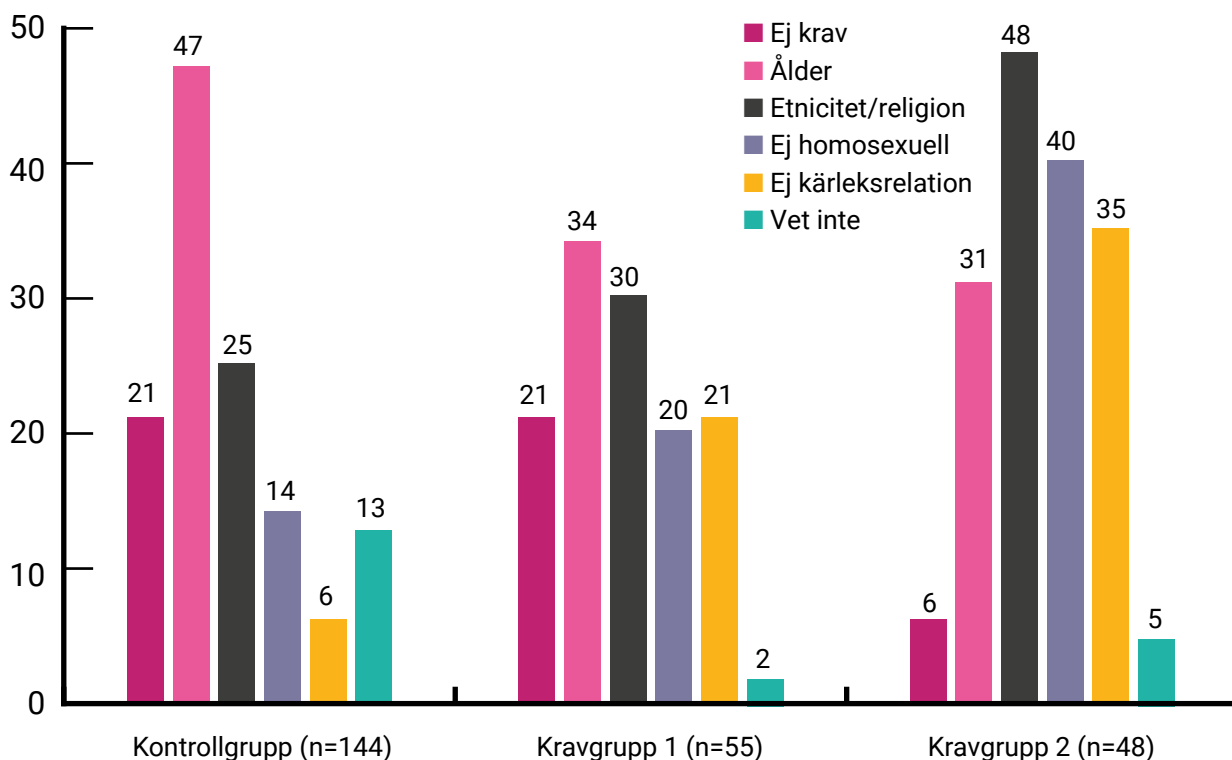
Resultatet för *Kravgrupp 2* skiljer sig mest från övriga svarsgrupper. Nästan hälften av flickorna i *Kravgrupp 2* omfattas av krav om att en eventuell föräktenskaplig relation ska ingås med någon från samma etnicitet/folkgrupp (48%). En större andel uppger att en föräktenskaplig relation inte får vara homosexuell (40%) och omkring var tredje flicka (35%) får inte inleda en föräktenskaplig relation. Endast sex (6) procent av

flickorna i *Kravgrupp 2* uppger att de inte omfattas av några krav avseende föräktenskapliga relationer.

Ett annat intressant resultat som skapar en skiljelinje mellan flickornas svar är att andelen flickor som valt svarsalternativet *vet inte* är signifikant större inom *Kontrollgruppen* (13%).

Sammanfattningsvis finns ett mönster i flickornas svar som visar att ålder som krav för att en föräktenskaplig relation ska godkännas är mindre förekommande för flickorna som lever med oskuldskrav och/eller oro för att familj/släkt ska bestämma vem de ska gifta sig med i framtiden. För dessa flickor framträder andra krav som familj/släkt ställer. Liknande mönster presenteras även i studien UNG-018 (Ghadimi & Gunnarsson 2019). Resultat visar att det är i första hand flickorna inom kravgrupperna och, än mer uttalat, flickorna inom *Kravgrupp 2* som omfattas av krav från familj och släkt avseende föräktenskapliga relationer.

Figur 6. Flickors kärleksrelationer. Jämförelser mellan flickor i *Kontrollgruppen* och flickor i *Kravgrupp 1* respektive *Kravgrupp 2*. Antal (n=247) & Andel (%).

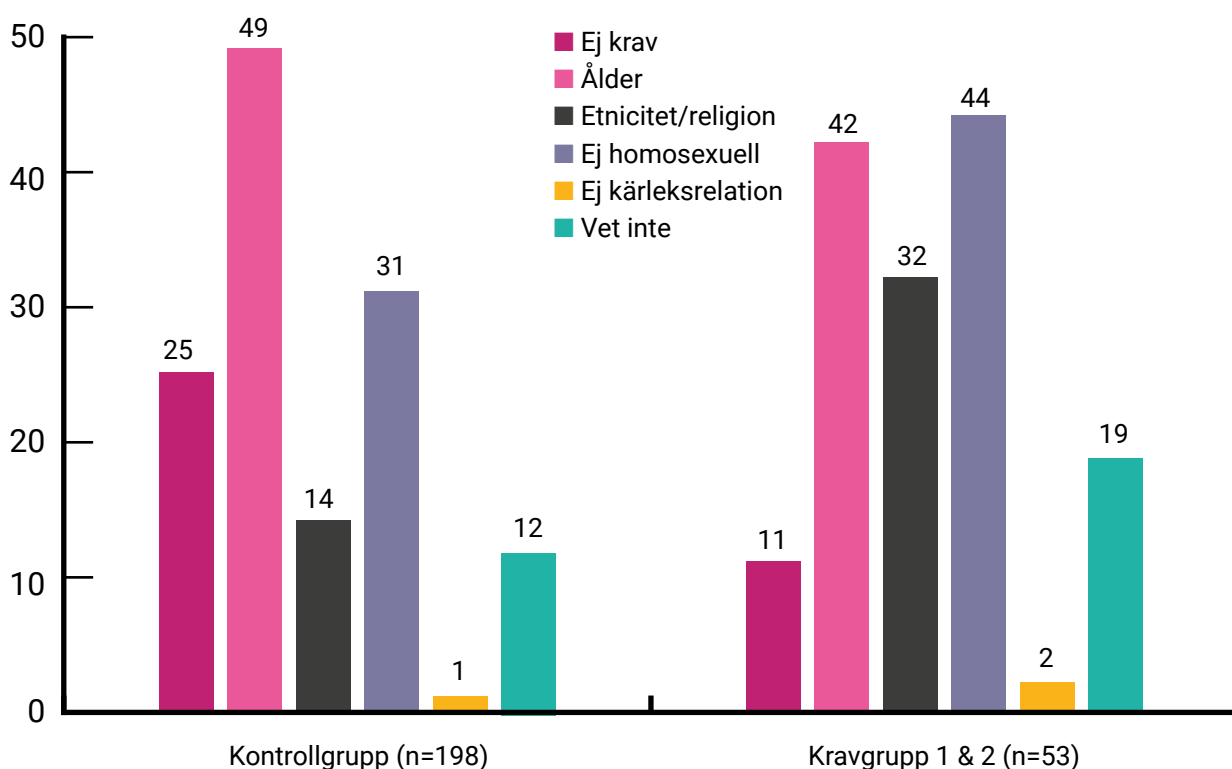
Villkorade kärleksrelationer bland pojkar

Nästan hälften (49%) av pojkarna inom Kontrollgruppen svarar att en eventuell partner måste vara i ungefär samma ålder. Var fjärde (25%) pojke svarar att de inte omfattas av några krav alls men nästan var tredje pojke (31%) inom *Kontrollgruppen* får inte inleda en homosexuell relation. Inom *Kravgrupp 1 & 2*

uppges en något mindre andel pojkarna att de omfattas av krav kring ålder (42%).

En större andel pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* (44%) omfattas av restriktioner kring att inte inleda en homosexuell kärleksrelation och nästan var tredje pojke (32%) svarar att familjen/släkten inte kommer acceptera en kärlekspartner som har en annan etnicitet eller religion.

Figur 7. Pojkars kärleksrelationer. Jämförelser mellan pojkarna i Kontrollgruppen och pojkarna i Kravgrupp 1 & 2. Antal (n=251) & Andel (%).

UNGDOMARS UTSATTHET VID OTILLÅTNA KÄRLEKSRELATIONER

I enkäten har ungdomarna fått svara på frågan *Om du skulle ha en kärleksrelation med någon som din familj eller släkt inte accepterar, vad tror du skulle hända?* Ungdomarna har kunnat välja mellan följande svarsalternativ:

1. inget speciellt kommer hända
2. de skulle försöka få mig att göra slut

3. de skulle tvinga mig att förlova mig eller gifta mig
4. de skulle tvinga mig att göra en oskuldskontroll
5. de skulle frysa ut mig, stänga in mig eller skicka iväg mig
6. de skulle hota eller skada mig
7. de skulle hota eller skada den jag har en kärleksrelation med
8. annat (med möjlighet till egen beskrivning)
9. jag vet inte

Resultatet för svarsalternativ 1 till 4 presenteras var för sig. Svarsalternativen 5 till 7 har i analyserna sammanfogats till ett svarsalternativ *Hot och våld*. Tidigare forskning visar att otillåtna kärleksrelationer är en riskfaktor för att en ungdom ska utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Påkommen relation kan också utgöra risk för bortförande, främst hos flickor (se Jämställdhetsmyndigheten 2022).

Att tvingas gifta sig eller förlova sig av familj/släkt är, utöver ett övergrepp mot individen, också ett lagbrott i Sverige. Regeringen meddelade i november 2022 att ett nytt åtgärdsprogram kommer upprättas för att motverka mäns våld mot kvinnor där en punkt berör kriminalisering av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsoperationer.¹³ Därför är det viktigt att resultatet för svarsalternativ 3 och 4 presenteras var för sig.

Valet att sammanfoga alternativ 5 till 7 är dels för att majoriteten av ungdomarna som valt ett av nämnda alternativ även valt att svara på resterande två, dels utifrån läsbarhet.

Ungdomarna har också kunnat välja svarsalternativen *Annat* och *Jag vet inte*. Dessa presenteras var för sig i figurerna.

I figur 8 presenteras resultaten för alla ungdomar. Totalt svarar 57 procent av ungdomarna att kommer hända om de inleder en kärleksrelation som inte accepteras av familj/släkt. Ungefär var fjärde ungdom svarar att familjen/släkten kommer försöka få dem att göra slut (23%). Av samtliga ungdomar som deltagit i studien svarar fem (5) procent att de kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovnin, tre (3) procent svarar att de kan utsättas för oskuldskontroll och sex (6) procent för hot och våld om de inleder en kärleksrelation som inte accepteras av familj/släkt. Flickor och ungdomar med annan könsidentitet uppger i större utsträckning än pojkar att de kan utsättas för dessa inskränkningar.

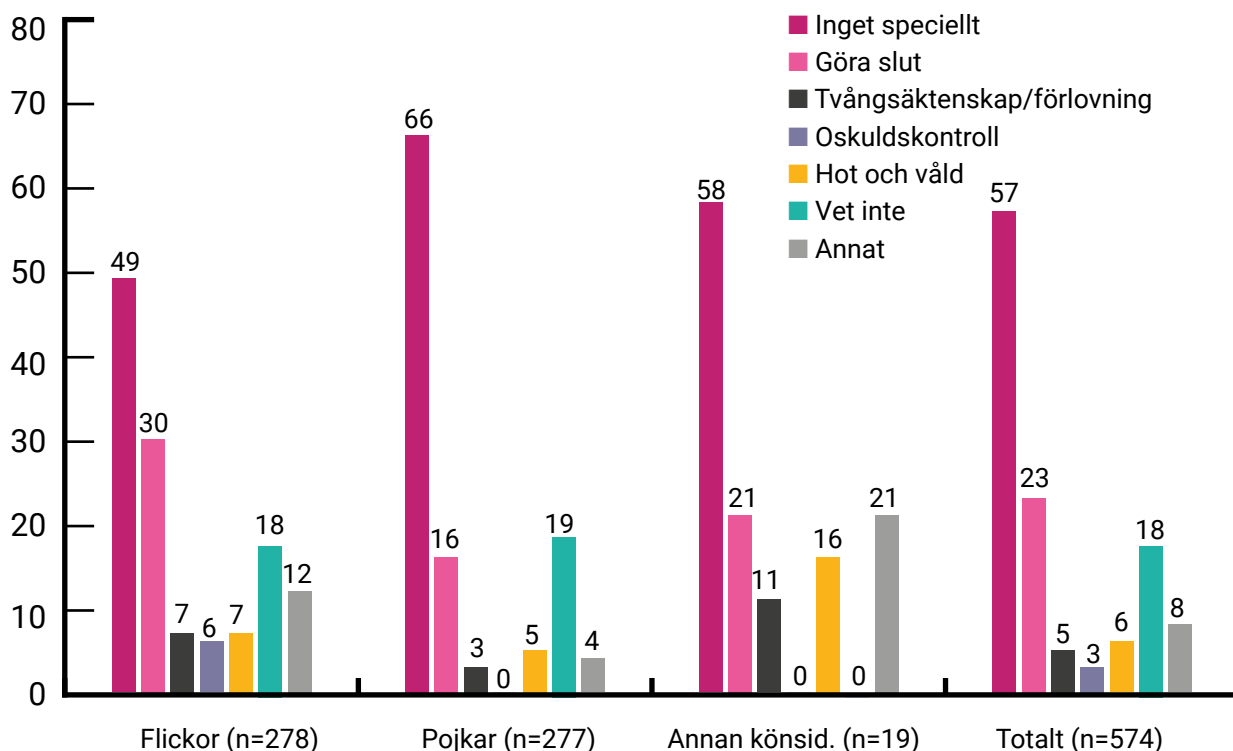
Totalt har åtta (8) procent av ungdomarna valt svarsalternativet *Annat*. Det har funnits möjlighet att lämna en egen kommentar. Bland de ungdomar som valt att skriva en kommentar har de flesta valt att förklara hur deras föräldrar skulle reagera. Ungefär hälften uppger att föräldern eller föräldrarna kommer acceptera deras val till slut. Att de skulle prata om den unges val, förklara hur de tänker osv. Det finns bland dessa även unga som skriver att deras föräldrar måste acceptera deras val.

En grupp ungdomar berättar att deras föräldrar gör det som krävs för att skydda dem från en partner som kan skada dem. Svaren indikerar allvarliga hot och uteslutning om ungdomen inte avslutar relationen men förklaras som att föräldrarna gör det som är bäst för den unge eller att föräldrarna bara vill väl.

Dock finns det en grupp unga som exempelvis skriver att deras föräldrar skulle utesluta dem från familjegemenskapen, att deras partner inte skulle vara välkommen hem till dem, att föräldrarna inte skulle vilja träffa deras flickvän eller pojkvän. Vissa ungdomar skriver att så länge de inte överskrider vissa regler kring religionen så kommer inget att hända dem om de har en föräktenskaplig relation. Som exempel nämns att den unge inte tillåts vara tillsammans med någon som inte delar samma religion som familjen. En mindre grupp unga skriver att de skulle slängas ut hemifrån eller hotas till döden.

I Figur 9 och Figur 10 presenteras analyser där ungdomars svar inom *Kontrollgruppen* och *Kravgrupp 1* respektive *Kravgrupp 2* jämförs mot varandra. Först presenteras resultaten för flickor följt av resultaten bland pojkar.

Figur 8. Ungdomars utsatthet vid otillåten kärleksrelation. Jämförelse mellan flickor, pojkar och ungdomar med annan könsidentitet. Antal (n=574) & Andel (%).

Flickors utsatthet vid otillåtna kärleksrelationer

Ingen flicka i *Kontrollgruppen* svarar att hon kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning eller oskuldskontroll om hon inleder en kärleksrelation som familjen eller släkten inte accepterar. Det är endast flickorna i kravgrupperna som riskerar att drabbas av tvångsäktenskap/-förlovning eller oskuldskontroll. Det som också är tydligt av resultatet är att andelen som riskerar denna form av utsatthet är större bland flickorna i *Kravgrupp 2*, i jämförelse med flickorna i *Kravgrupp 1* (se Figur 9).

I *Kravgrupp 1* anger sju (7) procent att de kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning. I *Kravgrupp 2* ökar andelen till 29 procent. Det innebär med andra ord att mer än var fjärde flicka som omfattas av ett oskuldskrav och är orolig över att hon inte kommer få välja sin framtida partner också berättar att hon kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning om hon inleder en föräktenskaplig relation.

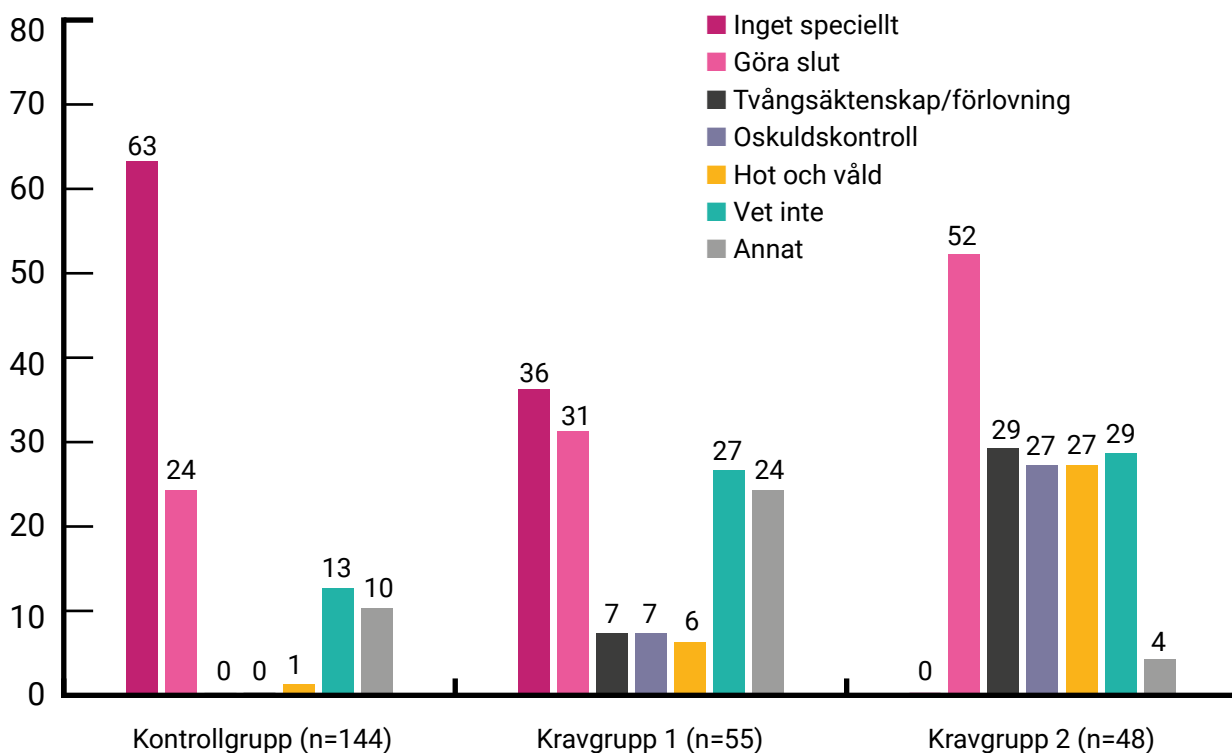
Liknande mönster framträder för alternativerna *oskuldskontroll* samt *hot och våld*. Andelen flickor som uppger att de kan utsättas för oskuldskontroll är sju (7) procent i *Kravgrupp 1* men ökar till 27 procent i *Kravgrupp 2*. Andelen som svarar att de kan utsättas för någon form av hot och våld är sex (6) procent i *Kravgrupp 1* men ökar till 27 procent i *Kravgrupp 2*. Samtliga former av utsatthet är mer vanligt förekommande i *Kravgrupp 2*.

Flickor som lever med hedersnormer (dvs flickor som har ett oskuldskrav och uppger oro över att familj/släkt inte kommer tillåta dem att välja framtida partner själv) uppger också i större utsträckning att deras familj eller släkt skulle försöka få dem att göra slut. Bland flickorna i *Kravgrupp 2* svarar över hälften detta.

Värt att nämnas är att långt över hälften (63%) av flickorna i *Kontrollgruppen* svarar att inget speciellt kommer hända om de inleder en kärleksrelation som inte accepteras av familj/släkt. Ingen flicka i *Kravgrupp 2* har svarat så. Däremot svarar något över var tredje flicka (36%) i *Kravgrupp 1* att inget speciellt

kommer hända om hon inleder en relation som inte accepteras av familj/släkt (se Figur 9).

Figur 9. Flickors utsatthet vid otillåten kärleksrelation. Jämförelser mellan flickor i Kontrollgruppen och flickor i Kravgrupp 1 respektive Kravgrupp 2. Antal (n=247) & Andel (%).

Pojkars utsatthet vid otillåtna kärleksrelationer

Ett relevant och teoretiskt logiskt resultat är att ingen pojke svarar att han riskerar oskuldskontroll om han inleder en otillåten kärleksrelation.

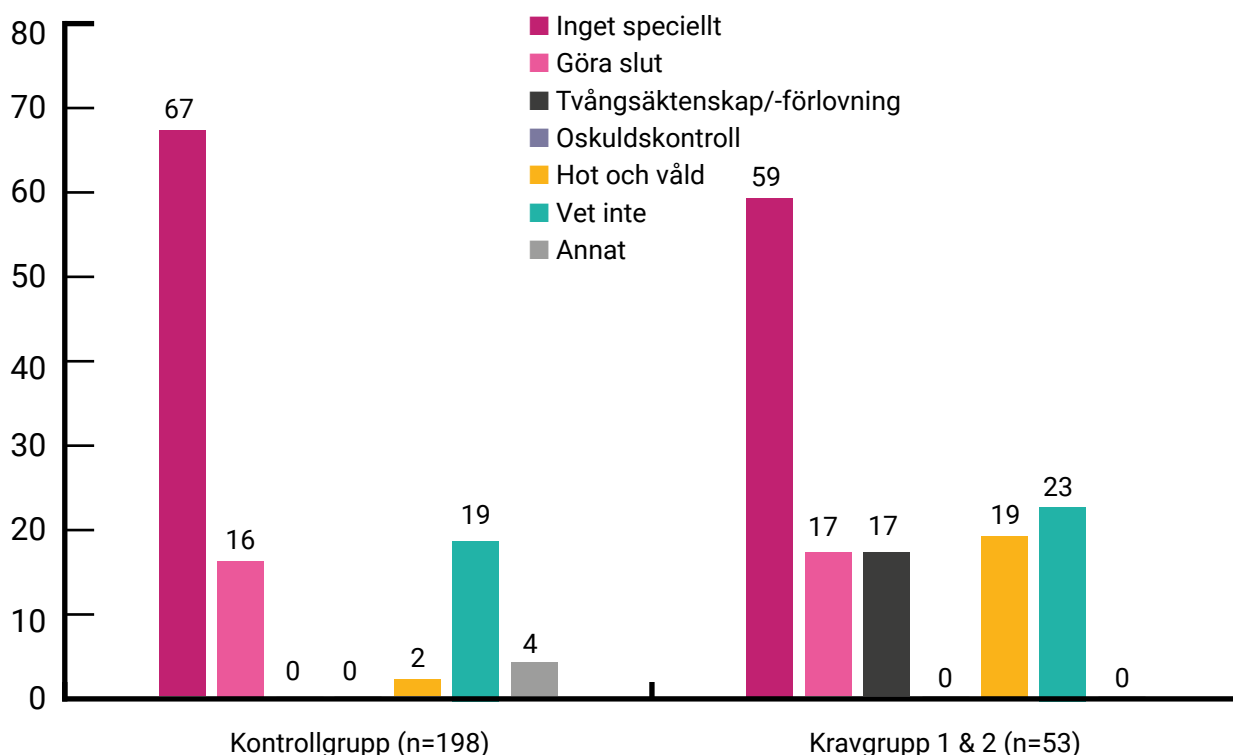
Däremot uppger nästan var femte pojke i *Kravgrupp 1 & 2* (17%) att han kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning om han inleder en otillåten relation. Ingen pojke i *Kontrollgruppen* svarar så. Som tidigare nämnt är det viktigt att uppmärksamma att resultatet för pojkar i *Kravgrupp 2* inte redovisas separat utifrån risk för igenkänning.

Ungefär lika stor andel pojkar i *Kontrollgruppen* (16%) som *Kravgrupp 1 & 2* (17%) svarar att de kommer få avsluta sin relation om relationen inte accepteras av familjen eller släkten. Liknande samstämmighet

i svaren bland flickor finns inte. Betydligt större andel flickor i *Kravgrupp 1 och 2* svarar att de kommer få avsluta en otillåten relation i jämförelse med flickorna i *Kontrollgruppen*.

Bland pojkarna i *Kontrollgruppen* svarar 67 procent att inget speciellt kommer hända om de inleder en otillåten kärleksrelation. Bland pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* är det 59 procent som svara så.

Figur 10. Pojkars utsatthet vid otillåten kärleksrelation. Jämförelser mellan pojkar i Kontrollgruppen och pojkar i Kravgrupp 1 & 2. Antal (n=251) & Andel (%).

UNGDOMAR SOM HAR INSKRÄNKNINGAR I VALET AV FRAMTIDA PARTNER

Ungdomarna har fått ta ställning till frågan om vem som bestämmer deras framtida partner. Ungdomarna har kunnat välja mellan fem olika svarsalternativ som kodats om till tre svarsgrupper:

- **Unga som väljer sin framtida partner själva** bildar en första grupp (Väljer själv).
- Unga som svarat att **familjen väljer en partner som de kan ta ställning till** eller svarat att **den tilltänkta partnern måste accepteras av familjen först** har bildat gruppen som definieras som unga med villkorade möjligheter i valet av framtida partner (Villkorad).
- Unga som inte själva får bestämma sin framtida partner har antingen svarat att **det är mest familjen som väljer åt dem eftersom de vet bäst** eller att **det är endast familjen som väljer och den unge har inte mycket att säga till om** (Väljer ej).

Först redovisas resultatet för samtliga ungdomar uppdelat efter kön. Sedan redovisas resultat för flickors och pojkars möjligheter att välja sin framtida partner kontrollerad mellan *Kontrollgruppen* och *Kravgrupperna*.

I Figur 11 visas resultatet för andelen ungdomar som uppger inskränkningar i valet av framtida partner samt svaren bland ungdomar som inte har sådana inskränkningar. Ungdomarnas svar redovisas separat för flickor, pojkar och unga med annan könsidentitet. Även svaren för samtliga ungdomar redovisas. Det totala resultatet visar att 80 procent av ungdomarna inte omfattas av inskränkningar i valet av framtida partner. Omvänt svarar var femte (20%) ungdom att de antingen omfattas av villkorade möjligheter (16%) i valet av framtida partner eller inte själva får bestämma vem de vill dela sitt liv med i framtiden (4%). Dvs totalt 20 procent.

Andelen som omfattas av restriktioner i valet av framtida partner är som störst bland unga med annan könsidentitet. Där svarar 11 procent att de har villkorade möjligheter och 33 procent, dvs säga var

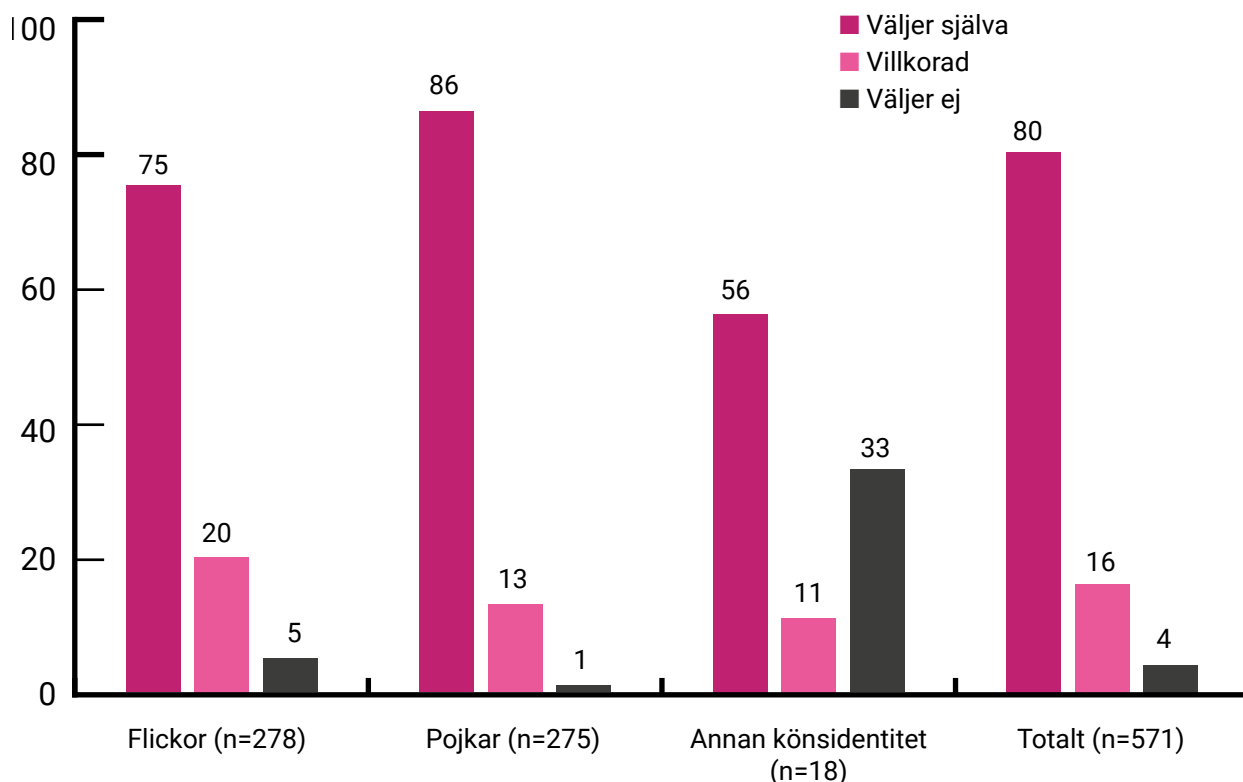
tredje ungdom, att de inte får bestämma sin framtida partner utan det är familjen eller släkten som gör det. Viktigt att beakta är att denna grupp utgörs av 18 individer.

Var fjärde flicka (25%) uppger att hon omfattas av restriktioner i valet av framtida partner. Bland dessa omfattas 20 procent av villkorade möjligheter och fem (5) procent får inte bestämma sin framtida partner utan det är familjen eller släkten som avgör vem flickan ska gifta sig med.

Bland pojkarna är det sammantaget 14 procent som svarar att de lever med inskränkningar i valet av framtida partner. Bland dessa uppger 13 procent att de har villkorade möjligheter i valet av framtida partner och en (1) procent svarar att det är familjen eller släkten som bestämmer vem han ska gifta sig med eller dela sitt liv med i framtiden.

I Figur 12 och Figur 13 presenteras analyser där ungdomars svar inom *Kontrollgruppen* och *Kravgrupp 1* respektive *Kravgrupp 2* jämförs mot varandra. Först presenteras resultaten för flickor följt av resultaten bland pojkarna.

Figur 11. Ungdomars möjligheter att välja framtida partner. Jämförelse mellan flickor, pojkarna och ungdomar med annan könsidentitet. Antal (n=571) & Andel (%).

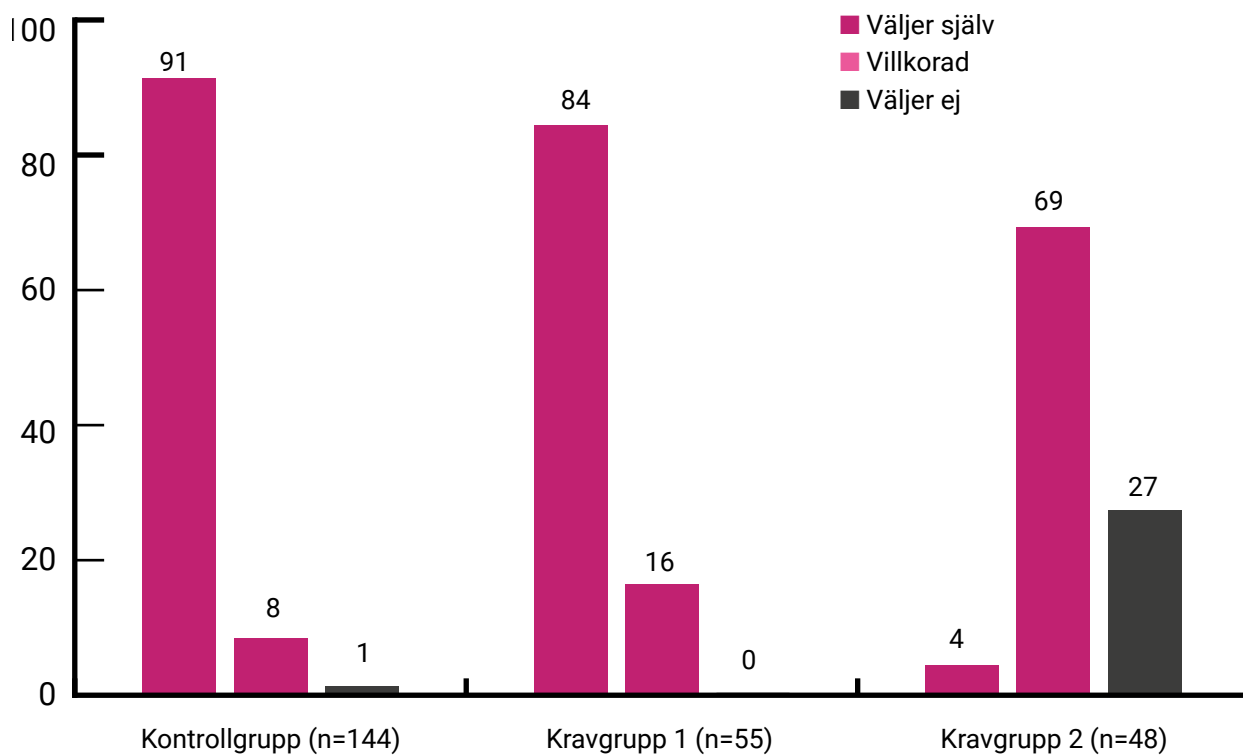

Flickor som har inskränkningar i valet av framtida partner

En stor majoritet, 91 procent, av flickorna i *Kontrollgruppen* svarar att de väljer sin framtida partner själva. Det är tydligt att flickor som inte lever med hedersnormer i mycket liten utsträckning omfattas av inskränkningar i valet av framtida partner (se Figur 12).

För flickor som däremot lever med hedersnormer framträder ett mönster där olika grader av inskränkningar i valet av framtida partner är mer vanligt förekommande. Inom *Kravgrupp 1* uppger 16 procent av flickorna att de har villkorade möjligheter i valet av framtida partner. I *Kravgrupp 2* ökar andelen som har ett villkorat val markant till 69 procent. I *Kravgrupp 2* svarar 27 procent av flickorna att de inte alls får välja framtida partner själva utan det är familjen som väljer åt dem. Ingen flicka i *Kravgrupp 1* har svarat så.

Figur 12. Flickors möjligheter att välja framtida partner. Jämförelser mellan flickor i Kontrollgruppen och flickor i Kravgrupp 1 respektive Kravgrupp 2. Antal (n=247) & Andel (%).

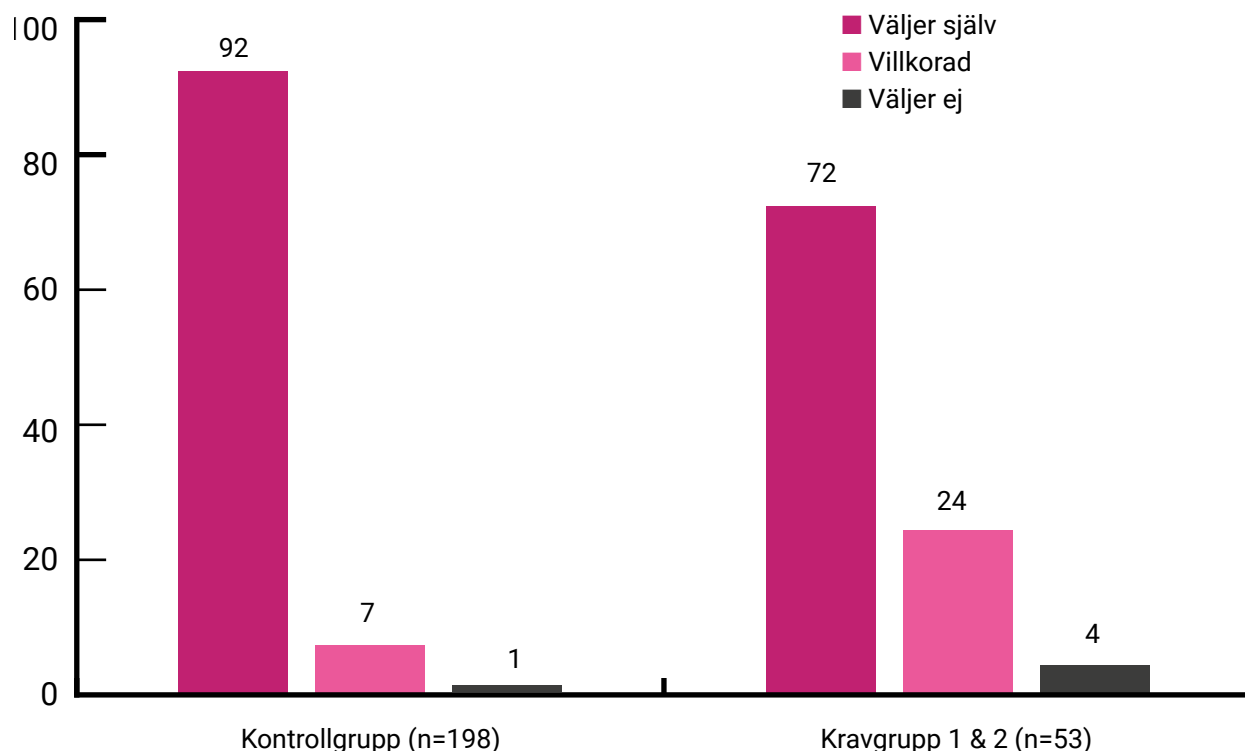

Pojkar som har inskränkningar i valet av framtida partner

För pojkarna i framträder liknande mönster som för flickorna i *Kontrollgruppen*. Majoriteten (92%) av pojkarna i *Kontrollgruppen* har uppgett att de väljer sin framtida partner själva. Andelen som lever med villkorade val är större bland pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* (24%) och fyra procent (4%) svarar att de inte får välja sin framtida partner alls. Pojkar som lever med hedersnormer svarar alltså i större utsträckning att de har villkorat val av framtida partner i jämförelse med de som inte lever med hedersnormer.

Figur 13. Pojkars möjligheter att välja framtida partner. Jämförelser mellan pojkar i Kontrollgruppen och pojkar i Kravgrupp 1 & 2. Antal (n=551) & Andel (%).

UNGDOMARS UTSATTHET FÖR VÅLD

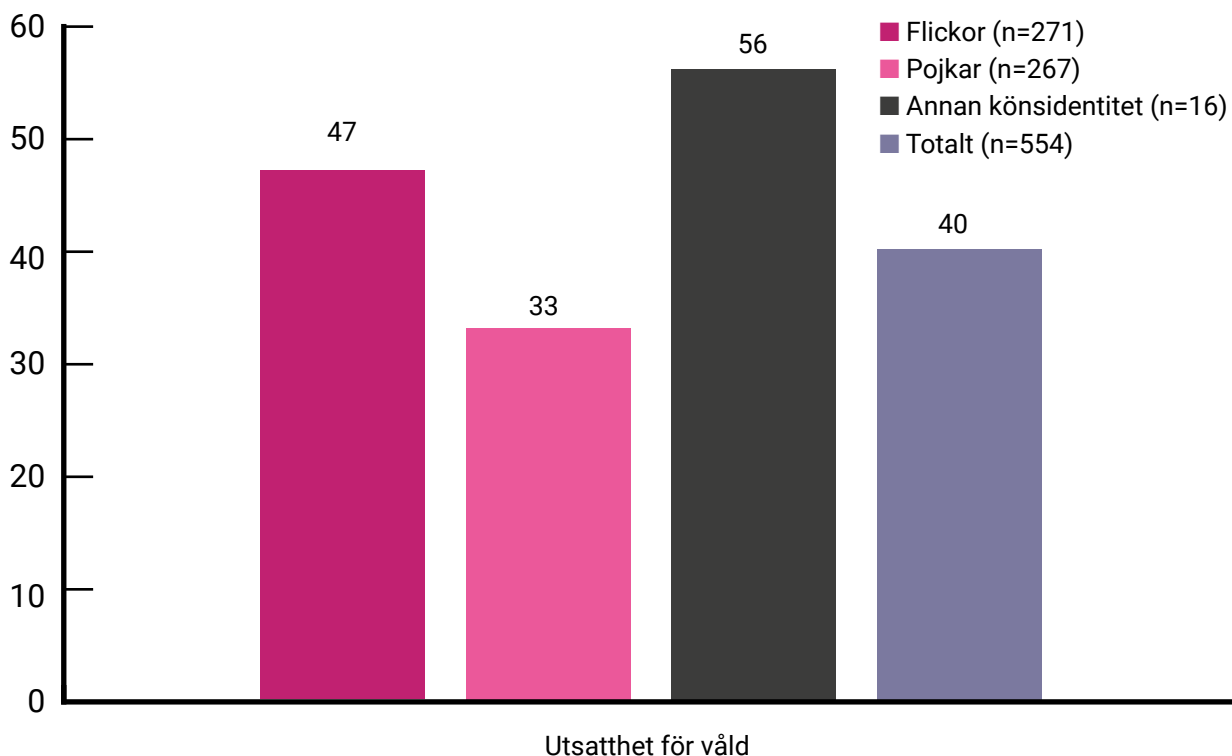
I enkäten ställs frågan *Nu vill vi att du tänker tillbaka på de senaste tre åren. Har någon i din familj eller släkt utsatt dig för våld, kränkningar eller hot?* Ungdomarna har kunnat berätta om olika typer av våldsutsatthet: fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld.

I ett första led presenteras det sammantagna resultat för ungdomar som minst en gång varit utsatt för minst en våldsform under de senaste tre åren uppdelat efter kön. Sedan presenteras resultatet kategoriserat efter de ovanstående nämnda fyra våldstyperna (fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld). Resultat presenteras i ett första led efter kontroll för kön. I ett andra led presenteras mer sammansatta analyser där det görs jämförelser mellan ungdomar i *Kontrollgruppen* och *Kravgrupp 1* respektive *Kravgrupp 2*. I ett tredje led redovisas analyser för ungdomar som svarar att de utsatts för olika våldsformer upprepande gånger under de senaste tre åren. Även här görs jämförelser mellan ungdomar i *Kontrollgruppen*

och *Kravgrupp 1* respektive *Kravgrupp 2*. Sist redovisas resultat från analyser där ungdomar fått ta ställning till möjliga orsaker till att anhöriga utsatt dem för våld. Resultat redovisas separat för flickor, pojkar och ungdomar med annan könsidentitet.

I Figur 14 visar det sammantagna resultatet att 40 procent av ungdomarna utsatts för våld minst någon gång under de senaste tre åren. Totalt uppger nästan varannan flicka (47%) att hon minst någon gång under de senaste tre åren har utsatts för våld. Var tredje pojke (33%) uppger detsamma och bland unga med annan könsidentitet uppger över hälften (56%) att de utsatts för våld de senaste tre åren.

Figur 14. Ungdomar som svarar att de utsatts för våld av en nära anhörig minst en gång under de senaste tre åren. Uppdelat på kön. Antal (n=554) & Andel (%).

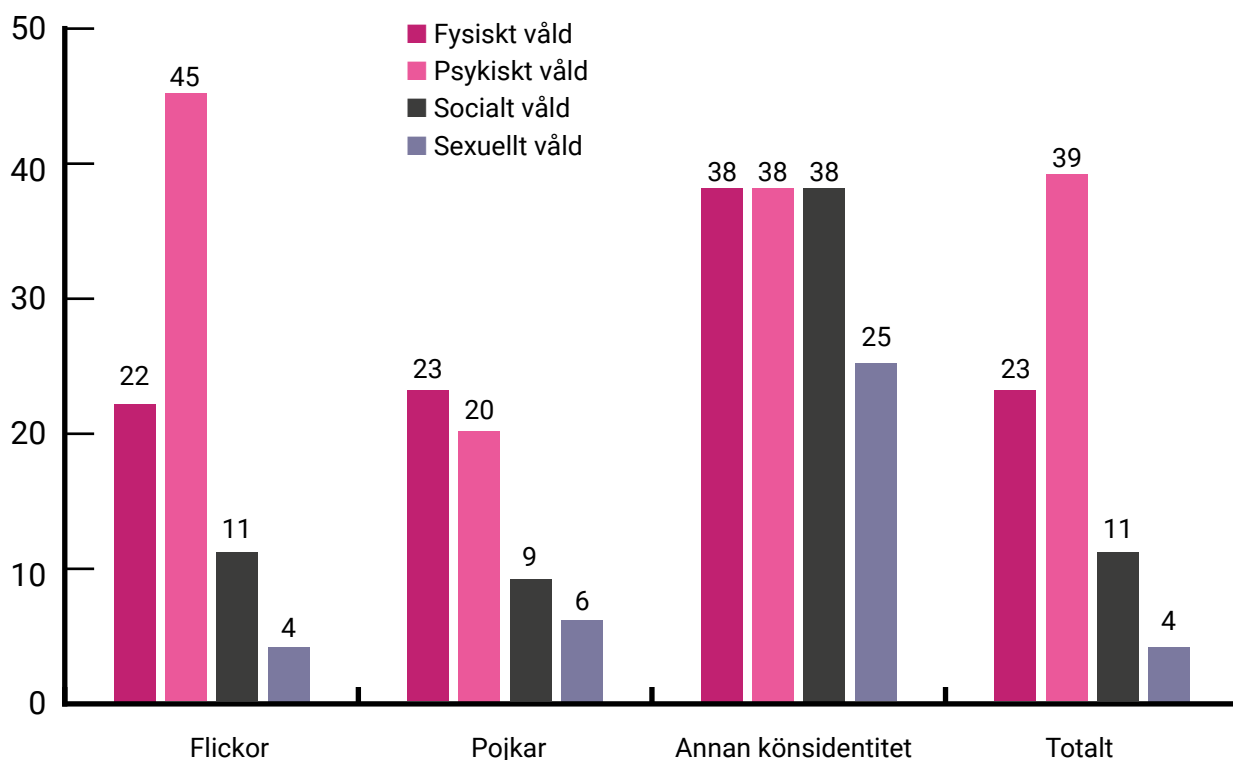

Ungdomars utsatthet för fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld

Sammantaget svarar nästan var fjärde (23%) ungdom att de utsatts för fysiskt våld och 39 procent svarar att de utsatts för psykiskt våld. Omkring var tionde ungdom (11%) har utsatts för socialt våld och fyra (4) procent uppger att de utsatts för sexuellt våld.

Flickor uppger i störst utsträckning (45%) att de utsätts för psykiskt våld. Andelen som utsätts för fysiskt våld är nästan jämnt fördelat mellan pojkar och flickor. En något större andel pojkar (6%) än flickor (4%) har uppgett att de utsätts för sexuellt våld. Ungdomar med annan könsidentitet uppger i större utsträckning än övriga ungdomar att de utsätts att de utsätts för fysiskt och socialt våld (38%). Var fjärde ungdom med annan könsidentitet uppger att de utsätts för sexuellt våld (se Figur 15).

Figur 15. Ungdomar som svarar att de utsatts för våld av en nära anhörig under de senaste tre åren. Olika våldsformer. Uppdelat på kön. Andel (%).

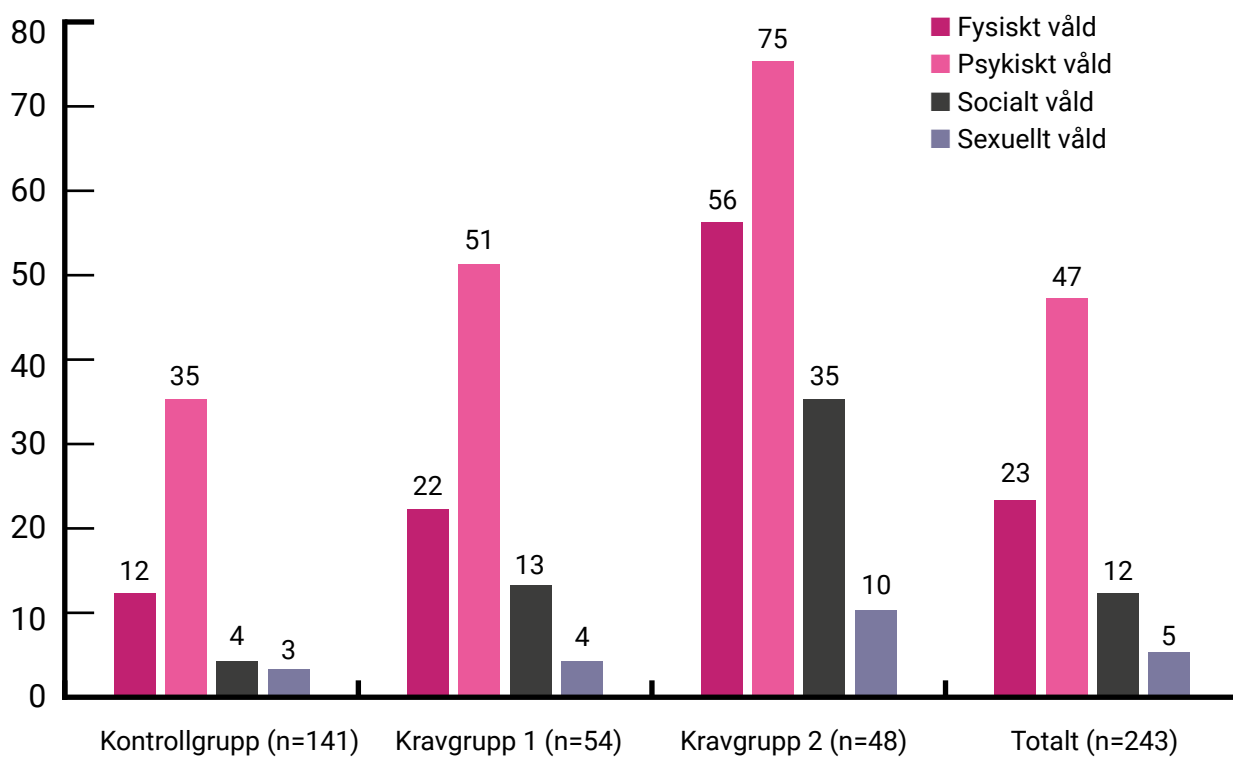
Flickors våldsutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen

Den mest våldsutsatta gruppen flickor enligt resultatet är de flickor som lever med oskuldskrav och oro för att inte få välja framtida partner (*Kravgrupp 2*). Flickor i *Kravgrupp 2* utsätts för alla våldsformer i större utsträckning än både *Kravgrupp 1* och *Kontrollgruppen*. De utsätts således i större utsträckning för fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld i jämförelse både med *Kravgrupp 1* och *Kontrollgruppen*.

Jämförs flickorna i *Kravgrupp 1* med *Kontrollgruppen* så blir det tydligt att även denna grupp utsätts i större utsträckning för fysiskt, psykiskt, socialt och sexuellt våld. Nästan dubbelt så stor andel av flickorna i *Kravgrupp 1* utsätts för fysiskt våld i jämförelse med *Kontrollgruppen*. Detta innebär att risken för våldsutsatthet ökar när det finns oskuldskrav och/eller oro för att inte få välja sin framtida partner. Det som utmärker flickors svar generellt är att inom respektive svarsgrupp så är andelen flickor som utsätts för psykiskt våld störst i jämförelse med andra våldsformer.

Figur 16. Andel (%) flickor som svarar att de utsatts för våld av en nära anhörig under de senaste tre åren. Jämförelser mellan flickor i Kontrollgruppen och flickor i Kravgrupp 1 respektive Kravgrupp 2. Antal (n=243) & Andel (%).

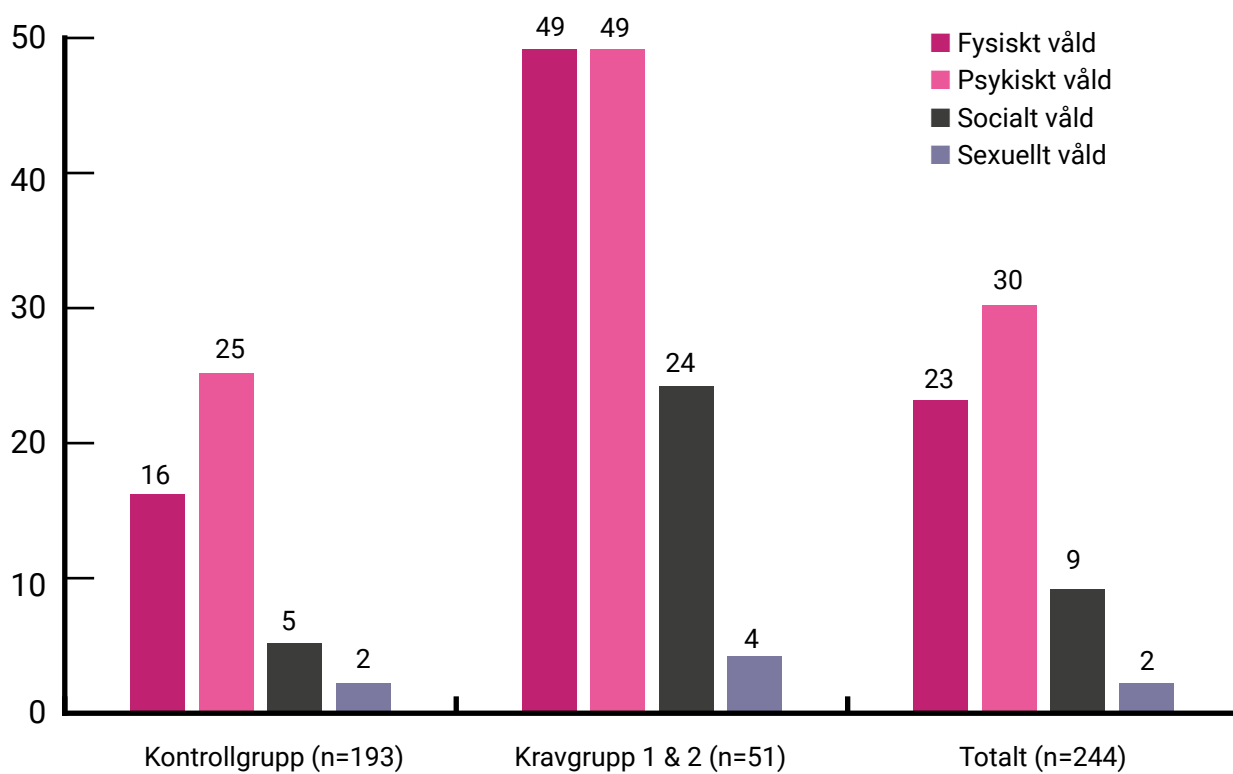

Pojkars våldsutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen

Det mest framträdande resultatet är att varannan pojke (49%) i *Kravgrupp 1 & 2* svarar att de utsatts för fysiskt och/eller psykiskt våld de senaste tre åren. Det är en betydligt längre andel pojkar i *Kontrollgruppen* som svarar så. Ungefär var femte pojke i *Kravgrupp 1 & 2* svarar att de utsätts för socialt våld. Även det en betydligt större andel i jämförelse med *Kontrollgruppen*. Pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* utsätts i större utsträckning för samtliga våldsformer i jämförelse med *Kontrollgruppen*. Mycket liten andel av pojkarna anger att de utsätts för sexuellt våld, inom svarsgrupperna är det dock pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* som i störst utsträckning svarar att de utsätts för nämnda (4%).

Figur 17. Pojkar som svarar att de utsatts för våld av en nära anhörig under de senaste tre åren. Jämförelser mellan pojkar i Kontrollgruppen och pojkar i Kravgrupp 1 & 2. Antal (n=244) & Andel (%).

MULTIUTSATTHET FÖR VÅLD

Nedan presenteras multiutsatthet för våld som enkelt kan beskrivas som utsatthet för flera olika former av våld eller utsatthet för våld vid upprepade tillfällen (se Jernbro & Landberg 2018). Analyserna presenteras separat för könen och jämförande analyser görs mellan *Kontroll-* och *Kravgrupperna*.

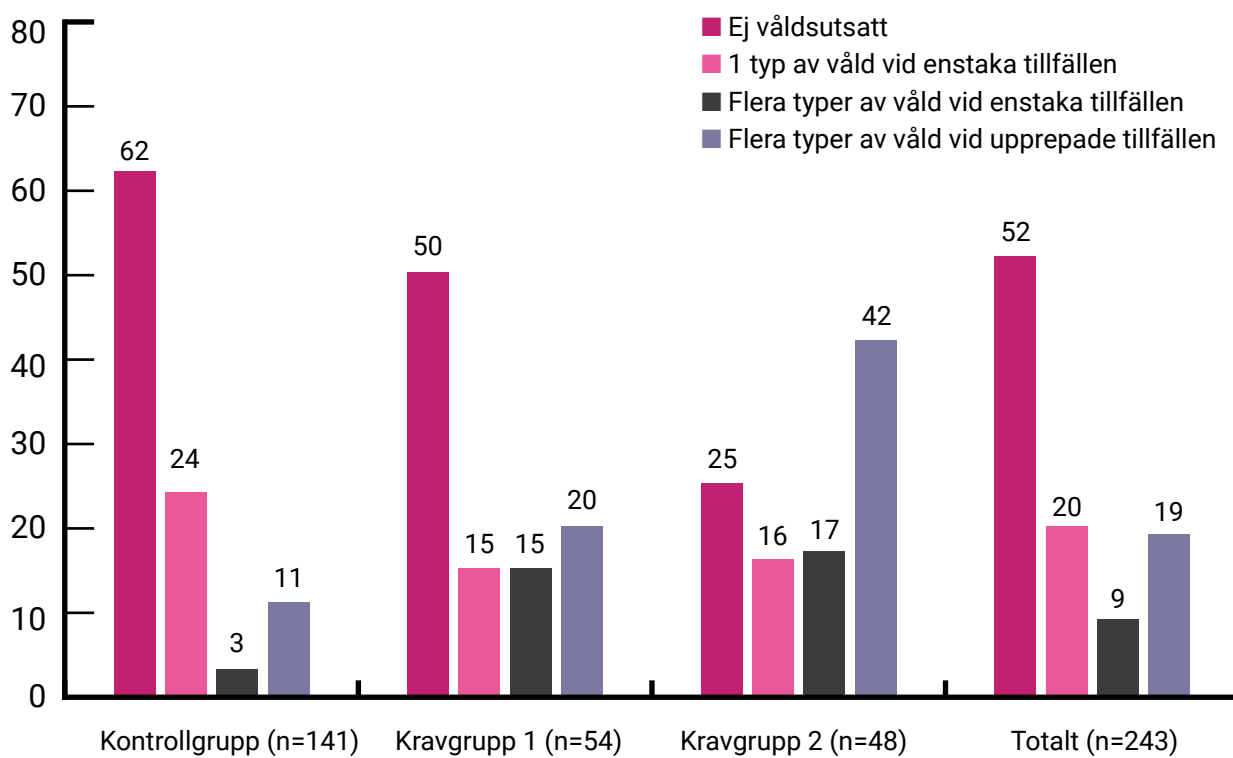
Flickors multiutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen

Flickorna har fått svara på frågor om hur ofta de utsätts för olika våldstyper. Figur 18 visar att flickor i *Kravgrupp 2* utsätts i störst utsträckning för flera olika typer av våld vid upprepade tillfällen (42%) följt av flickorna i *Kravgrupp 1* (20%).

Ungefär var tionde (11%) flicka i *Kontrollgruppen* utsätts också för flera olika typer av våld vid upprepade tillfällen (11%), men i mindre utsträckning i

jämförelse med både *Kravgrupp 1* och *Kravgrupp 2*. Den stora skilljelinjen mellan flickors svar är att flickor i *Kravgrupp 2* i mycket större utsträckning riskerar att utsättas för multiutsatthet för våld i jämförelse med övriga flickor.

Figur 18. Flickors multiutsatthet för våld. Jämförelser mellan flickor i kontrollgruppen och Jämförelser mellan flickor i Kontrollgruppen och flickor i Kravgrupp 1 respektive Kravgrupp 2. Antal (n=243) & Andel (%).

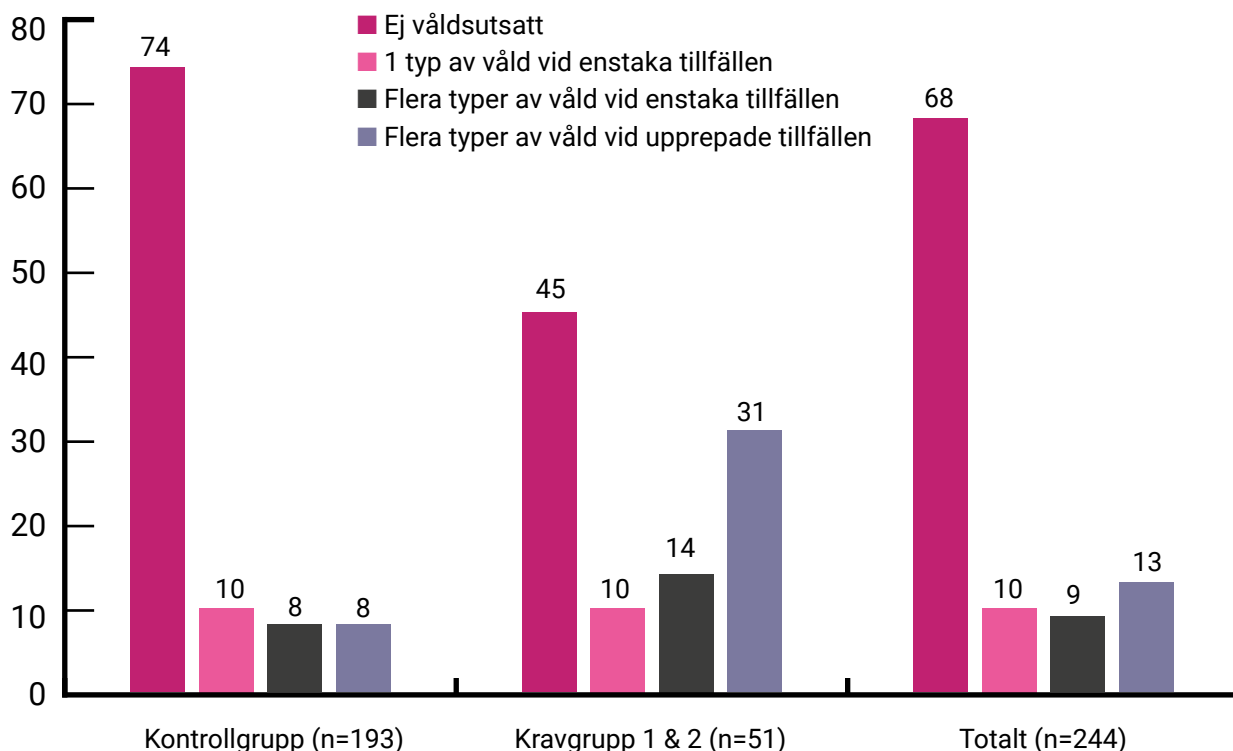

Pojkars multiutsatthet – jämförelse mellan kravgrupperna och kontrollgruppen

I Figur 19 visas resultatet för pojkars multiutsatthet. Alltså hur ofta de utsätts för olika våldstyper. Den allra mest utsatta gruppen pojkar är med stor marginal de som tillhör *Kravgrupp 1 & 2*. Nästan var tredje pojke (31%) i *Kravgrupp 1 & 2* svarar att de utsätts för flera olika typer av våld vid upprepade tillfällen.

Denna grupp utsätts i större utsträckning för multiutsatthet i jämförelse med de som inte lever med hedersnormer (*Kontrollgruppen*). Jämförs resultaten mellan *Kontrollgruppen* och *Kravgrupperna* blir det tydligt att majoriteten av pojkarna i *Kontrollgruppen* inte är våldsutsatta (74%). Detsamma gäller inte för pojkarna i *Kravgrupp 1 & 2* där mindre än hälften av pojkarna svarar att de inte är våldsutsatta (45%)

Figur 19. Pojkars multiutsatthet för våld. Jämförelser mellan pojkar i Kontrollgruppen och pojkar i Kravgrupp 1 & 2. Antal (n=244) & Andel (%).

VARFÖR UTSÄTTS UNGDOMAR FÖR VÅLD?

Ungdomarna har fått svara på frågan *Vilka orsaker tror du främst ligger bakom det som familj/släkt har gjort mot dig?* Ungdomarna har fått välja mellan följande svarsalternativ:

1. låter egna problem gå ut över mig (t.ex. arbetslöshet, skilsmässa, missbruk)
2. tycker sig ha rätt att göra så mot mig
3. vill kontrollera eller bestämma över mig
4. tycker att jag har fått dåligt rykte eller skämt ut familjen eller släkten
5. annan person/andra personer (i släkten/bostadsområdet) förväntar sig det
6. vet inte
7. annat

Störst andel ungdomar uppger att orsaken till att de utsätts för våld är i kontrollerande/bestämmande

syfte. Näst störst andel uppger att det är dåligt rykte eller att de "skämt ut familjen" som orsakar att familj eller släkt utsätter dem för våld.

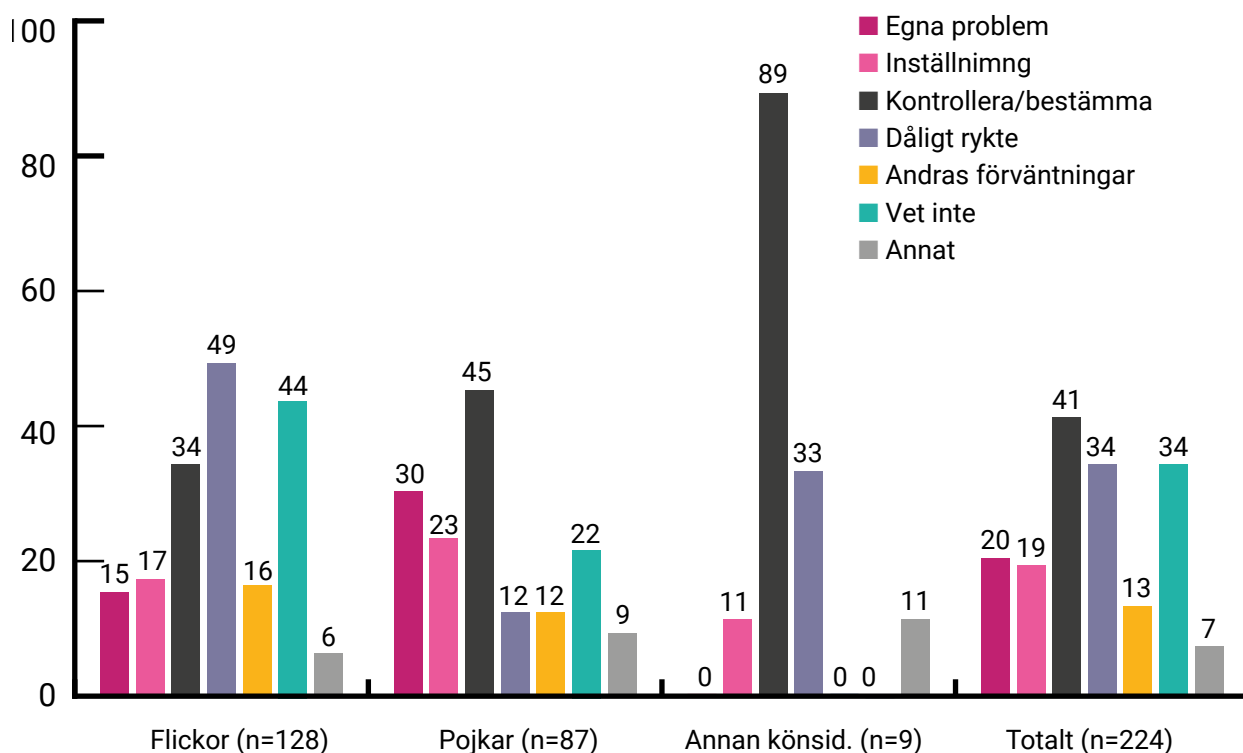
Att få ett dåligt rykte eller skämma ut familjen är en betydande riskfaktor för att en flicka ska utsättas för våld. Nästintill varannan (49%) flicka uppger nämnda som möjliga orsaker till att familj/släkt utsätter henne för våld. Omkring var tionde (12%) pojke och var tredje (33%) ungdom med annan könsidentitet uppger samma anledning. Resultat visar att det är främst flickor som nämner dåligt rykte och/eller "skämt ut familjen" som bidragande orsak till sin våldsutsatthet, följt av ungdomar med annan könsidentitet. En stor andel ungdomar uppger också att familj/släkt vill bestämma och kontrollera dem som möjlig orsak till sin våldsutsatthet. Exempelvis svarar majoriteten (89%) bland ungdomar med annan könsidentitet det

och nästan hälften av pojkarna (45%). Omkring var tredje flicka (34%) uppger samma anledning.

Flickor (16%) svarar i något större utsträckning än pojkar (12%) att det är andra släktingar eller personer i närområdet som förväntar sig att de ska utsättas för våld som bakomliggande orsak till varför deras familj/släkt utsätter dem för våld.

Pojkarna svarar i störst uträkning att deras familj/släkts inställning, dvs att de tycker sig ha rätt att använda våld som är orsaken till att de utsätts för våld (23%). Motsvarande resultat för flickorna är 17 procent.

Figur 20. Ungdomars svar på orsaker bakom varför anhöriga utsatt dem för våld. Uppdelat på kön. Antal (n=224) & Andel (%).

UNGDOMARS INSTÄLLNING TILL MÄNSKLIGA FRI- OCH RÄTTIGHETER

I enkäten har ungdomarna fått ta ställning till en rad svenska lagar som skyddar olika individuella mänskliga fri- och rättigheter. Ungdomarna har fått svara på om de tycker att lagarna är bra eller dåliga, bland

annat rätten till abort, förbud att utsätta barn för våld, jämställdhet mellan könen och rätten att gifta sig för samkönade par. Totalt har ungdomarna fått ta ställning till 11 lagstadgade rättigheter i Sverige (se Figur 21).

Figur 21. Andel (%) som är negativt inställda till svenska lagstadgade fri- och rättigheter. Uppdelat på kön. Antal (n) & Andel (%).

Fri- och rättighetsfrågor i svensk lagstiftning	Samtliga ungdomar		Flickor		Pojkar		Annan könsidentitet	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Rätt till lika rättigheter oberoende av kön	573	10	278	7	276	13	19	0
Rätt till lika rättigheter oberoende av bakgrund	574	10	278	7	277	13	19	0
Rätt till sexuellt självbestämmande (15 år)	573	20	277	22	277	19	19	11
Förbud mot att tvingas till sex även om man är tillsammans	574	6	278	4	277	10	19	0
Förbud mot att utsätta barn för att bevittna våld (Barnfridsbrott)	573	10	278	8	276	13	19	0
Förbud mot att utsätta barn för våld	572	11	277	6	276	16	19	5
Förbud mot barnäktenskap	573	11	277	9	277	12	19	5
Förbud mot tvångsäktenskap	574	9	278	7	277	13	19	0
Förbud mot könsstympning av flickor och kvinnor	573	15	278	11	276	20	19	0
Rätt till abort	570	15	276	12	275	18	19	0
Rätt till samkönade äktenskap	574	22	278	17	277	29	19	0

Resultaten i Figur 21 redovisas inte i sin helhet i den löpande texten, vissa resultat har valts ut och beskrivs närmre nedan utifrån deras relevans för kartläggningens syfte. Dessa är inställningar till specifika hedersbrott samt inställning till homosexualitet. Totalt svarar nio (9%), elva (11%) respektive femton (15%) procent av ungdomarna att de inte instämmer med förbudet mot tvångsäktenskap, förbudet mot barnäktenskap och förbudet mot könsstympning av flickor och kvinnor, i nämnd ordning. Pojkar är den grupp som i störst andel är negativt inställda till förbudet mot tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning. Exempelvis är var femte pojke (20%) negativt inställd till förbudet mot könsstympning av flickor och kvinnor.

För att läsaren ska få en överblick av resultatet har ungdomarnas svar delats in i tre grupper. Den grupp ungdomar som instämmer med samtliga fri- och rättighetsfrågor har bildat en grupp. De som på ett eller annat sätt **inte** instämmer, i en eller fler frågor, har delats in i två grupper enligt nedan.

1. Ungdomar som instämmer i samtliga fri- och rättighetsfrågor
2. Ungdomar som **inte** instämmer i en (1) fråga
3. Ungdomar som **inte** instämmer i minst två (2) eller fler frågor

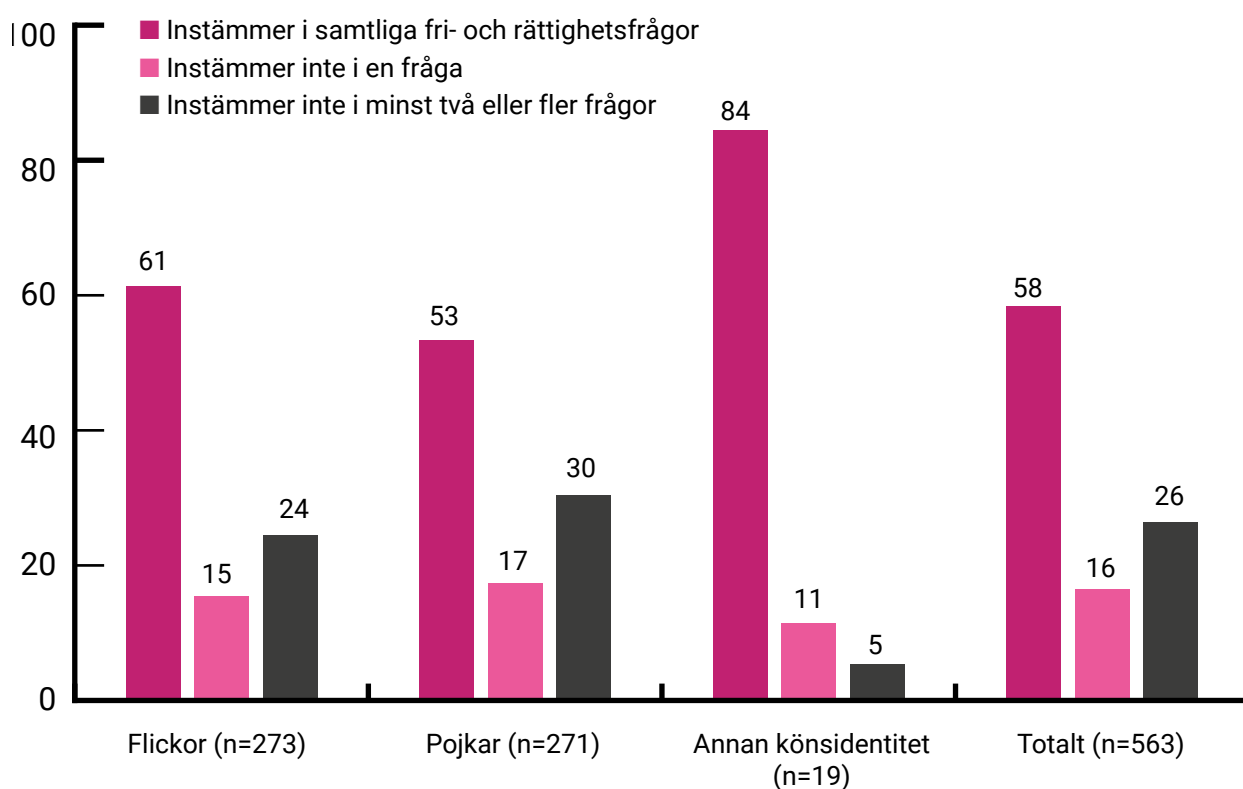
Detta har gjorts för läsbarheten och överskådlighe-
tens skull, läsaren kan ta del av det övergripande
resultatet utifrån kön i Figur 21. Först presenteras
resultatet för samtliga ungdomars inställning till
vissa individuella fri- och rättigheter uppdelat efter
kön. Sedan kommer resultatet för kravgrupperna pre-
senteras utifrån flickors, respektive pojkars resultat.

Över hälften av ungdomarna i Botkyrka kommun som
svarar på enkätens frågor instämmer i samtliga fri-
och rättighetsfrågor (58%), det innebär att 42 procent
inte gör det. Av dessa svarar 16 procent att de inte

instämmer med en av frågorna och 26 procent, d.v.s.
ungefär var fjärde ungdom svarar att de inte instäm-
mer i minst två eller fler fri- och rättighetsfrågor.

I Figur 22 går det att utläsa att flest flickor (61%) och
personer med annan könsidentitet (84%) instämmer
i samtliga fri- och rättigheter som ungdomarna fått ta
ställning till. Ungefär var fjärde flicka (24%) och un-
gefär var tredje pojke (30%) instämmer **inte** i minst två
eller fler mänskliga fri- och rättigheter. Ungefär lika
stor andel flickor (15%) som pojkar (17%) instämmer
inte i **en** fri- och rättighetsfråga.

Figur 22. Ungdomars inställning till vissa individuella fri- och rättigheter i svensk lagstiftning. Antal (n=563) & Andel (%).

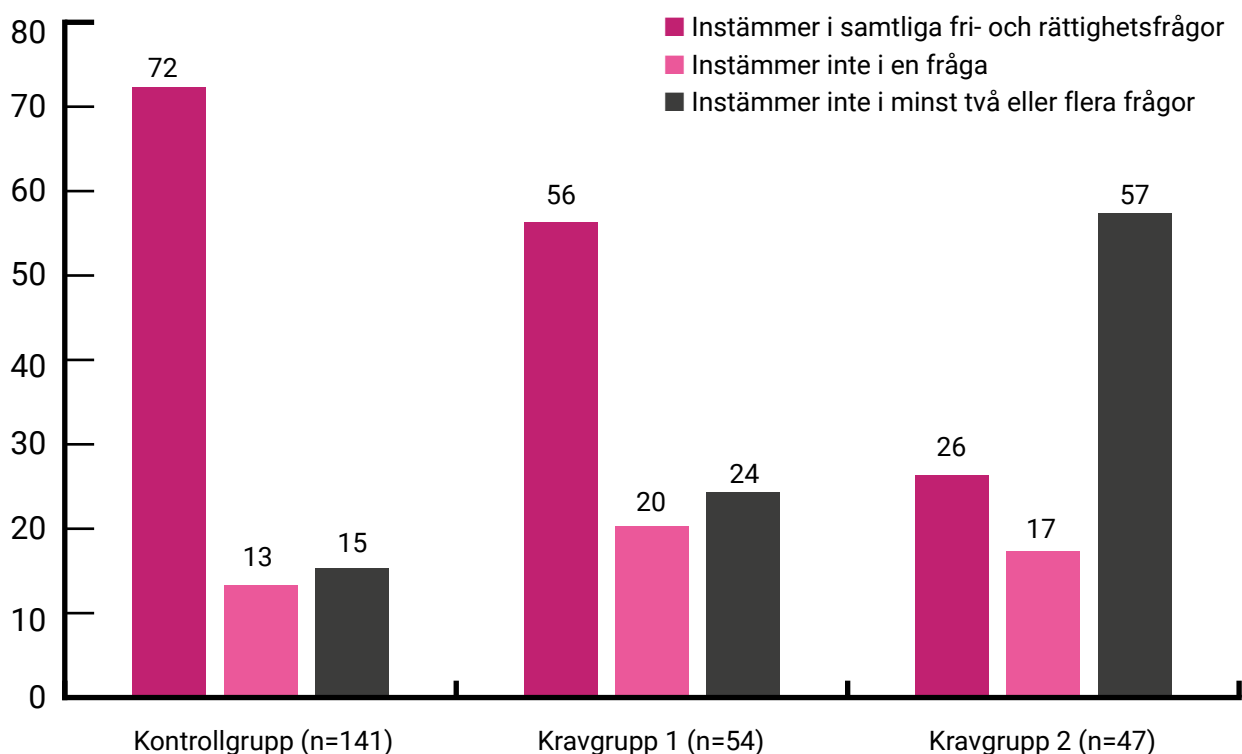
FLICKORS INSTÄLLNING TILL FRI- OCH RÄTTIGHETER

Vid en närmre titt på flickors resultat tydliggörs att
flest flickor som inte instämmer med två eller fler fri-
och rättighetsfrågor återfinns i *Kravgrupp 2* (57%).
Omvänt finner vi flest flickor som instämmer i samt-
liga fri- och rättigheter i *Kontrollgruppen* (72%). Det
sker en ökning av andelen som **inte** instämmer med
två eller fler fri- och rättigheter från *Kontrollgruppen*

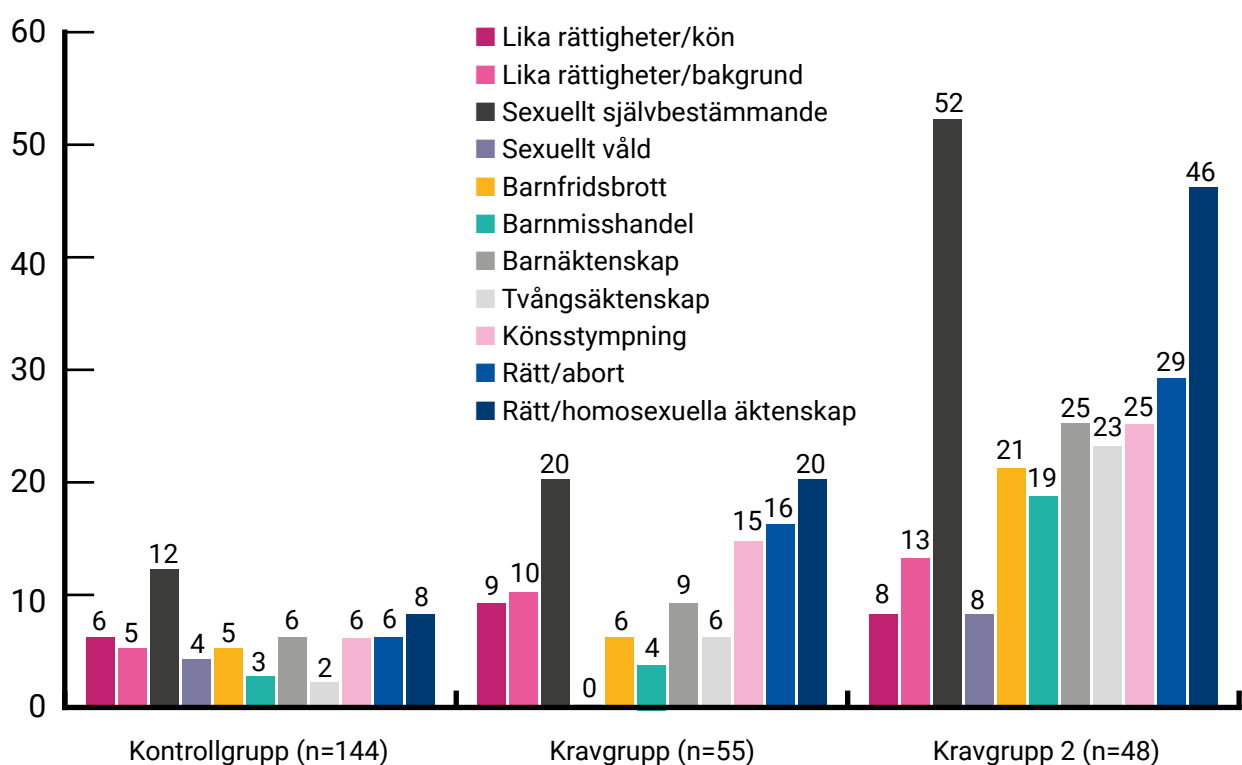
till *Kravgrupp 1* och sedan ytterligare ökning i *Krav-
grupp 2* (Figur 23).

Några särskilt utstickande resultat är bland annat att
omkring var femte flicka (21%) i *Kravgrupp 2* svarar
att hon är negativt inställd till barnfridsbrottet och
var fjärde (25%) flicka instämmer **inte** med lagen mot
barnäktenskap och könsstympning. Bland flickorna i
Kravgrupp 2 svarar 46 % att de inte instämmer med
samkönade äktenskap och 29 procent är emot abort-
rätten. (Figur 24).

Figur 23. Flickors inställning till vissa individuella fri- och rättigheter i svensk lagstiftning. Jämförelser mellan flickor i Kontrollgruppen och flickor i Kravgrupp 1 respektive Kravgrupp 2. Antal (n=242) & Andel (%).

Figur 24. Flickor som är negativt inställda till svenska lagstadgade fri- och rättigheter. Jämförelser mellan flickor i Kontrollgruppen och flickor i Kravgrupp 1 respektive Kravgrupp 2. Antal (n=247) & Andel (%).

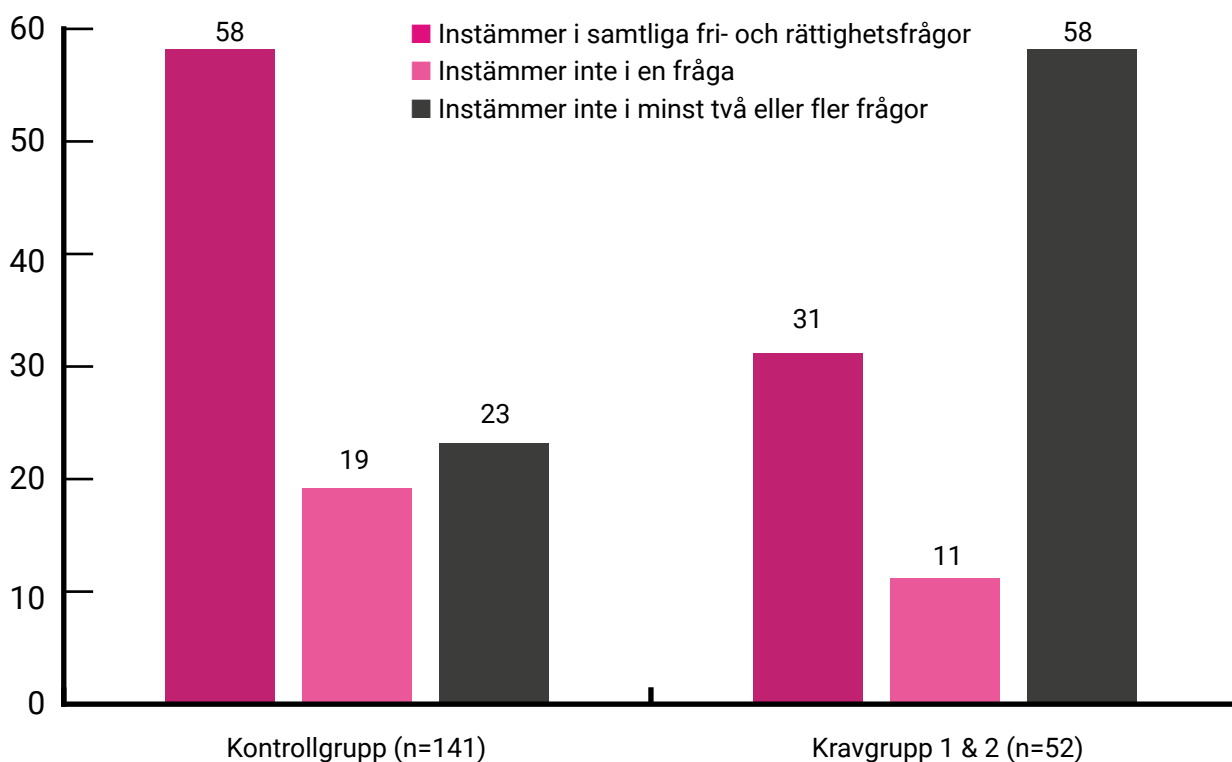

POJKARS INSTÄLLNING TILL FRI- OCH RÄTTIGHETER

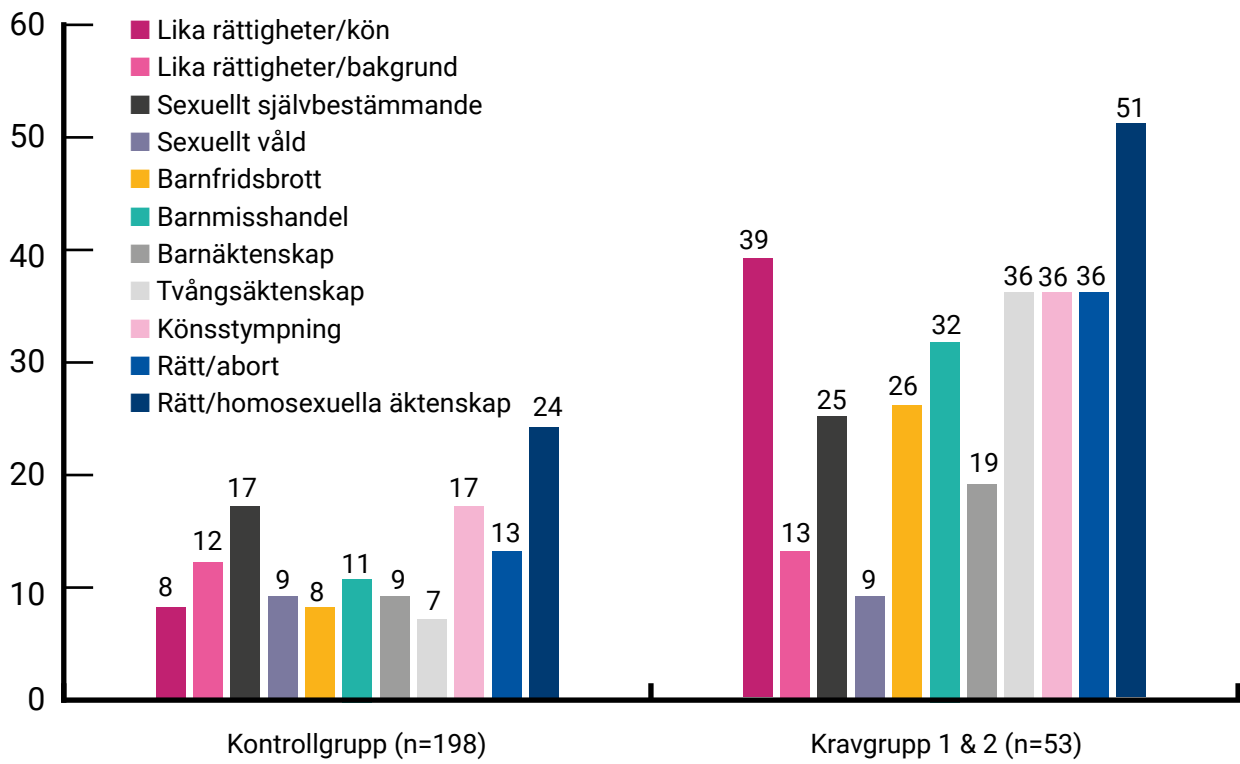
I Figur 25 presenteras pojkars resultat utifrån svarsgrupperna. Även här blir det tydligt att majoriteten av de som instämmer i samtliga fri- och rättigheter finns i *Kontrollgruppen*, omvänt anger störst andel i *Kravgrupperna* att de **inte** instämmer i minst två eller fler fri- och rättigheter (58%).

Några av fri- och rättigheterna som ungdomarna fått ta ställning till berör kvinnans rätt till sin kropp, dessa är rätten till abort och förbudet mot könsstympning. Störst andel med negativ inställning till kvinnans rätt till sin kropp är enligt resultatet pojkar i *Kravgrupp 1 & 2*. Mer än var tredje pojke (36%) i *Kravgrupperna* svarar att de inte instämmer med rätt till abort, förbudet mot könsstympning respektive förbudet mot tvångsäktenskap. Omkring hälften (51%) svarar att de inte instämmer med rätten för homosexuella par att ingå äktenskap (Figur 26).

Figur 25. Pojkar som är negativt inställda till svenska lagstadgade fri- och rättigheter. Jämförelser mellan pojkar i *Kontrollgruppen* och pojkar i *Kravgrupp 1 & 2*. Antal (n=245) & Andel (%).

Figur 26. Pojkar som är negativt inställda till svenska lagstadgade fri- och rättigheter. Jämförelser mellan pojkar i Kontrollgruppen och pojkar i Kravgrupp 1 & 2. Antal (n=251) & Andel (%).

Sammanfattning och reflektioner

Föreliggande rapport sammanställer och presenterar omfattningen och förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck bland ungdomar i Botkyrka kommun. Det har varit ungdomarnas egna röster och berättelser som utgjort datamaterialet. Ungdomarnas svar på frågor om deras liv, framtid och kärleksrelationer har gett en inblick i villkoren för deras liv. Som tidigare nämnt bygger analyskriterierna i föreliggande rapport på en teoretisk förståelse av hedersnormer som delvis innebär att kollektivets heder är beroende av kvinnliga familjemedlemmars oskuld samt att någon annan har rätt att bestämma individens framtida partner (se exempelvis *Oskuld och Heder* 2009 & *UNG-018* 2019).

I resultatredovisningen presenteras en rad övergripande mönster avseende oskuldskrav och/eller oro för att familj/släkt ska välja framtida partner, villkor som familj eller släkt har för ungdomarnas kärleksrelationer, risk för tvångsäktenskap, våldsutsatthet, multiutsatthet för våld samt ungdomars inställning till en rad fri- och rättigheter i svensk lagstiftning. Analyserna bygger på jämförelser mellan de som lever med oskuldskrav *eller* oro för att inte få välja framtida partner själv (*Kravgrupp 1*), de som lever med oskuldskrav *och* oro för att inte välja framtida partner själv (*Kravgrupp 2*) samt de som inte lever med dessa inskränkningar (*Kontrollgruppen*). Styrkan i föreliggande kartläggning är att en kontrollgrupp har konstruerats för att kunna jämföra utsatthet för inskränkningar vanligt förekommande inom hederskontexten.

Av alla flickor som svarat på våra frågor har 42 procent uppgett att de förväntas vänta med sex tills de gifter sig och/eller att de lever med oro för att inte få välja sin framtida partner själva. Detta är en hög siffra som visar på att oskuldskrav och familjs/släkts inblandning i val av partner är vanligt förekommande bland flickorna i denna undersökning.

Det är fler flickor som lever med dessa inskränkningar i jämförelse med pojkar, vilket speglar resultat från tidigare studier på ämnet. Det är vanligare att

flickor förväntas vara oskulder, det är också vanligare att de känner oro för att andra ska välja deras framtida partner. Det är dock inte endast flickor som lever med dessa inskränkningar i livsutrymme. Ungefär var femte pojke förväntas vänta med sex tills de gifter sig och/eller lever med oro inför valet av framtida partner (*Kravgrupp 1 & 2*). Det som går att säga med säkerhet är att både flickor och pojkar lever med hedersnormer, flickor är däremot utsatta i större utsträckning.

Ett annat resultat som är nytt är utsattheten bland ungdomar som uppger en annan könsidentitet än tjej/kille. Denna grupp framträder vara särskilt utsatt vad gäller inskränkningar som är vanligt förekommande i hederskontexten, exempelvis visar denna studie att nämnda grupps resultat går linje med flickornas resultat. Det är en grupp som i begränsad utsträckning representerats i kartläggningar om hedersnormer, därför inkluderas resultatet trots att en jämförelsevis liten andel av ungdomarna uppgett att de har en annan könsidentitet.

VEM FÅR JAG BLI TILLSAMMANS MED?

I analysen undersöks hur hedersnormer inverkar på kraven som föräldrar ställer på ungdomar vad gäller föräktenskapliga kärleksrelationer, risken för barn- eller tvångsäktenskap och förekomsten av våldsutsatthet i ungdomarnas liv.

Av resultatet går det att se att ungdomarna som lever med oskuldskrav och/eller oro för att inte få välja framtida partner lever med fler krav på vem de får bli tillsammans med. För ungdomarna i kravgruppen är det vanligare att föräldrar förväntar sig att en ungdoms kärlekspartner ska ha samma etnicitet och religion som dem. Det är också vanligare med krav på att relationen ska vara samkönad. De här kraven reflekterar normer och värderingar som är vanligt förekommande inom hederskulturen så som en ungdoms kärlekspartner ska ha samma etnicitet

och religion som dem. Det är också vanligare med krav på att relationen ska vara samkönad. De här kraven reflekterar normer och värderingar som är vanligt förekommande inom hederskulturen så som påtvingad heterosexuallitet och förbud mot att gifta sig utanför kollektivet.

Villkoren för pojkar skiljer sig markant från villkoren för flickor. Fler pojkar svarar att de inte tillåts inleda en homosexuell relation. Det går inte att uttala sig om dessa pojkars sexuella läggning, det som dock går att säga är att det finns en tydlig heteronormativ förväntning på pojkar generellt, även i *Kontrollgruppen*. Dock är det mer framträdande bland pojkar i kravgrupperna. Fler flickor uppger att de inte får ha någon kärleksrelation alls. De flesta av dessa finner vi i *Kravgrupp 2*. Det innebär att flickor som lever med både oskuldskrav och en oro för att inte få välja sin framtida partner i större utsträckning än andra ungdomar inte får vara tillsammans med någon alls. Att flickor kontrolleras och begränsas i större utsträckning är tydligt.

Det framträder även tydliga könsskillnader inom *Kravgrupperna*. Vilka krav som ställs på en föräktenskaplig relation visar på tydliga könsskillnader. Större andel pojkar än flickor i kravgrupperna har svarat att de har krav på sig att en föräktenskaplig relation inte får vara samkönad. För flickor i kravgrupperna är det vanligare att de har krav på sig att inte alls ingå i en kärleksrelation.

Det mest framträdande mönstret både bland flickor och pojkar är att villkoren kring föräktenskapliga relationer är fler till antalet och förekommer i större omfattning bland ungdomar som lever med hedersnormer i jämförelse med ungdomar som inte gör det.

VAD HÄNDER OM JAG BLIR TILLSAMMANS MED NÅGON JAG INTE FÅR?

Resultatet visar på att ungdomarna lever i en samtid där frågor om oskuld och heder är aktuella samt att de förstår vad det innebär. Vad som skulle hända om en ungdom ingick i en otillåten kärleksrelation är avgörande för ungdomens möjligheter att leva sitt liv på ett, för majoriteten av ungdomar, åldersadekvat sätt. Resultatet visar att ungdomar i förväg vet vad som kommer hända om de går emot hedersnormerna. Det

är rimligt att anta att vetenskapen om bestraffning för att man överträtt förväntningar och normer kan leda till självreglering av drömmar, mål och de beslut ungdomar ställs inför varje dag. Exempelvis visar statistik från TRIS-jouren att ungdomar oroar sig för vad som kan komma att hända om de blir kära och inte kan kontrollera sina känslor. Det finns ungdomar som berättar om en konstant oro över att "bli påkommen". Bland dessa finns även främst unga kvinnor som förklarar sin oro som dödsångest. Att de är rädda för att skadas allvarligt om de utmanar familjens normer kring avhållsamhet från föräktenskapliga relationer. På vilket sätt detta påverkar ungdomars psykiska mående kan inte denna kartläggning svara på men det är en viktig fråga för forskningen i stort.

Det mest slående resultatet är att flickor i kravgrupperna är de enda som svarar att de kan utsättas för oskuldskontroll eller tvångsäktenskap/-förlovning. Resultatet speglar det som tidigare forskning visat, flickors livsutrymme begränsas och kontrolleras i syfte att bevara hennes oskuld. När flickan begår övertramp mot hedersnormer så är det hennes oskuld som kontrolleras.

De flickor som lever med både oskuldskrav och en oro för att inte få välja sin framtida partner löper större risk att utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning och oskuldskontroll om de inleder en kärleksrelation familjen/slakten inte accepterar. Samtliga former av utsatthet är mer vanligt förekommande i *Kravgrupp 2*. Nästan var femte pojke (17%) i *Kravgrupp 1 & 2* svarar att han kommer utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning om han inleder en föräktenskaplig relation som inte är godkänd av familjen eller slakten.

VILKA UNGDOMAR RISKERAR ATT UTSÄTTAS FÖR BARN- ELLER TVÅNGSÄKTENSKAP?

Barn- och tvångsäktenskap är förbjudet och straffbart i Sverige. Trots detta förekommer det fortfarande och kartläggningar visar på att ungdomar lever med ofrihet i valet av framtida äktenskapspartner samt att mörkertalet är stort (se tidigare forskningsöversikt). Tittar vi närmre på kravgrupperna så ser vi att 16 procent av flickorna i *Kravgrupp 1* svarat att deras familjer väljer en partner som de kan ta ställning till eller att partnern måste accepteras av familjen (villkorat

val). I *Kravgrupp 2* ökar andelen som har ett villkorat val markant till 69 procent.

I *Kravgrupp 2* har 27 procent av flickorna svarat att de inte alls får välja framtida partner själv utan det är familjen som väljer åt dem. Rimligtvis innebär detta att risken för framtida barn- och/eller tvångsaktenskap är som störst för dessa flickor. Det går att dra en slutsats om att det är mer vanligt förekommande bland flickor som lever med oskuldskrav och oro att de också begränsas i valet av sin framtida partner eller helt utesluts från det valet.

Även pojkar som lever med hedersnormer riskerar i större utsträckning att inte få välja sin framtida partner. I *Kravgrupp 1 & 2* svarar fyra (4) procent av pojkarna att det är familjen eller släkten som väljer deras framtida partner. Nästan var fjärde pojke (24%) berättar att han har ett villkorat val. Även om andelen pojkar som riskerar nämnda är mindre i jämförelse med andelen flickor i respektive kravgrupp så finns liknande mönster i pojkars svar.

Ungdomarna är 15 år när de svarar på enkätens frågor. Resultat visar att allt för många 15-åriga flickor, dvs över en fjärdedel i *Kravgrupp 2*, har svarat att de inte får välja sin framtida partner själva. Istället är det familj eller släkt som fattar detta viktiga livsbeslut för flickorna. Det är rimligt att anta att dessa flickor vet om att de i framtiden kan komma att giftas bort i ett tvångsäktenskap. En viktig fråga som måste adresseras är hur livet påverkas för en 15-åring flicka i Sverige när hon någonstans vet att hon inte kommer få bestämma med vem hon ska dela sitt liv med?

Resultat visar att hedersnormer är en bland flera indikatorer på att en ungdom inte är fri att själv bestämma sin framtida partner. Ofrihet i valet av framtida partner korrelerar i sin tur med risken att utsättas för barn- eller tvångsäktenskap både bland flickor, pojkar och ungdomar med annan könsidentitet.

VÅLDSUTSATTHET BLAND UNGDOMARNA

Det är tydligt att våldsutsatthet förekommer i samtliga grupper, även *Kontrollgruppen*. Det som är viktigt att beakta i sammanhanget är att risken att utsättas för våld av samtliga typer ökar när vi tittar på *Kravgrupp 1 och 2*. Oskuldskrav och/eller oro för att familj

ska välja framtida partner är en stark indikator på att en ungdom också utsätts för våld. För flickor ser vi att *Kravgrupp 2* utsätts för alla våldsformer i större utsträckning än både *Kravgrupp 1* och *Kontrollgruppen*. Exempelvis svarar 3 av 4 flickor i *Kravgrupp 2* att de utsätts för psykiskt våld och varann flicka säger att hon utsätts för fysiskt våld. Det är nästan dubbelt så stor andel i jämförelse med flickorna i *Kravgrupp 1*. Här ser vi tydligt att våldsutsattheten för flickor ökar från *Kravgrupp 1* till *Kravgrupp 2*. Resultatet pekar mot att våldsutsattheten bland flickor ökar i takt med mer omfattande hedersnormer. Flickor som lever med oskuldskrav och oro för att inte få välja framtida partner (*Kravgrupp 2*) löper även större risk för multiutsatthet för våld. Av flickorna i *Kravgrupp 2* uppger 42 procent att de utsätts för flera typer av våld vid upprepade tillfällen.

Föreliggande rapport har försökt fånga upp pojkars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck genom att inkludera frågan om oro för att familj eller släkt ska välja framtida partner. Detta har nyanserat resultatet och öppnat upp för att kunna mäta våldsutsattheten bland de pojkar som känner oro. Genom detta har vi kunnat se att varannan pojke som lever med oskuldskrav och/eller oro för att inte få välja framtida partner själva (*Kravgrupp 1 & 2*) har utsätts för fysiskt och psykiskt våld av en nära anhörig. Nästan var tredje pojke i *Kravgrupp 1 & 2* är multiutsatt för våld. Det är pojkar som utsätts för olika former av våld vid upprepade tillfällen. Sammanfattningsvis finns en tydlig skiljelinje avseende våldsutsatthet mellan pojkar i *Kontrollgruppen* och pojkar i *Kravgrupperna*. Mönstret pekar mot att pojkar som lever med hedersnormer också i större utsträckning utsätts för våld i jämförelse med pojkar som inte behöver förhålla sig till nämnda normer.

Könsskillnader går också att urskilja vad gäller vilka orsaker som ungdomarna angett de tror ligger bakom att de utsätts för våld. Större andel flickor än pojkar svarar att det är dåligt rykte eller att skämma ut familjen/släkten som bakomliggande orsak till att de utsätts för våld. Större andel flickor än pojkar svarar också att det är andras förväntningar på dem som ligger bakom att de utsätts för våld. Detta går i linje med förståelsen att våld används av kollektivet inom hederskontexten för att kontrollera flickors sexualitet och deras oskuld. Rimligtvis innebär detta också att flickor i större utsträckning än pojkar har

förväntningar på sig och riskerar att straffas när de inte uppfyller dessa förväntningar.

UNGDOMARS INSTÄLLNINGAR TILL FRI- OCH RÄTTIGHETER

Ungdomarna ger uttryck för normer och värderingar som är vanligt förekommande inom hederskultur. Som tidigare visat ger ungdomarna uttryck för att de själva upplever och utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat tvångsäktenskap och oskuldskontroller. Därtill visar resultatet också att hedersrelaterade normer och värderingar återfinns i ungdomarnas egna attityder och inställningar.

Ett tungt resultat är att 42 procent av ungdomarna som deltagit i studien inte instämmer i en eller fler lagstadgade mänskliga fri- och rättigheter som finns i Sverige. Tidigare forskning visar, och föreliggande rapport bekräftar, att flickor i större omfattning än pojkar utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Flickors handlingsutrymme begränsas i större utsträckning, endast flickor utsätts för oskuldskontroller och fler flickor utsätts för tvångsäktenskap samt våld. Karaktäristiskt för hederskultur är att flickors oskuld måste bevaras, detta genom olika tillbud som kontroll, övervakning, våld och i vissa fall även dödligt våld.

Av den anledningen är det särskilt viktigt att kartlägga och titta på attityder gentemot flickors rätt till sina egna kroppar. Resultatet visar att störst andel med negativ inställning till flickors rätt till sin egen kropp är pojkar i *Kravgrupp 1 & 2*. Detta innebär att pojkar som lever med hedersnormer (oskuldskrav och/eller oro för att inte få välja framtida partner) i större utsträckning än övriga ungdomar inte instämmer med en eller fler rättigheter som flickor har i Sverige. Däribland förbudet mot könsstympning, förbudet mot tvångsäktenskap och rätten till abort. Det framträder vissa skillnader mellan könen i kravgrupperna där större andel pojkar än flickor har negativ inställning till var och en av de listade fri- och rättigheterna i svensk lagstiftning.

Tittar vi närmre på svarsgrupperna blir det tydligt att en större andel av ungdomarna i *Kravgrupperna* har en negativ inställning till en eller fler fri- och rättigheter, detta i jämförelse med ungdomarna i

Kontrollgruppen. Det finns således ett mönster som pekar mot en korrelation.

HBTQ INOM HEDERSKONTEXTEN

Tidigare forskning visar att sexualiteten, särskilt flickors och kvinnors, utgör en central del av i förståelsen av hedersrelaterat våld och förtryck. Flickors och kvinnors sexualitet kontrolleras genom deras oskuld, kravet på oskuld färgar av sig på flickans hela liv och begränsar hennes livsutrymme (Ghadimi 2007). Kontroll och begränsning av människors sexualitet och kön spelar en viktig roll för upprätthållandet av hedersnormerna (Darj et al. 2011). Kvinnor och män ska inte ingå i föräktenskapliga eller samkönade relationer, vissa får inte välja framtida partner själv och vissa får endast välja utifrån ett antal, av kollektivet, förutbestämda kriterier (se föreliggande kartläggnings resultatredovisning).

Med detta i åtanke, vad händer då med en ungdom som har en annan könsidentitet eller som blir kär i någon med samma kön i en hederkontext? Hur ser deras liv och ut och på vilket sätt utsätts de?

Föreliggande kartläggning visar på en särskild utsatthet hos just denna grupp, genomgående visar resultatet att dessa ungdomar, i större utsträckning än andra, utsätts för begränsningar, kontroll och våld. Som nämnt i metodavsnittet presenteras inte resultatet för ungdomar med annan könsidentitet uppdelat enligt kravgrupperna. Detta med anledning av det låga antalet som ingår i denna grupp vilket ökar risken för igenkänning.

Av ungdomarna som deltagit i föreliggande studie har 22 procent svarat att de har en negativ inställning till rätten att ingå i samkönade äktenskap. Av dessa utgörs 29 procent av pojkar och 17 procent av flickor. Ingen ungdom med annan könsidentitet har gett uttryck för en negativ inställning till samkönade äktenskap. Vid jämförelse mellan *Kontrollgruppen* och *Kravgrupperna* är det tydligt att fler ungdomar som lever med hedersnormer (*Kravgrupp 1 & 2*) har krav på sig från familj/släkt att inte ingå i samkönade relationer. Dessutom ökar andelen unga med nämnda krav i takt med mer omfattande hedersnormer.

För pojkarna ser vi ännu starkare mönster kring detta där betydligt större andel pojkar än flickor överlag förväntas ingå heterosexuella kärleksrelationer. Kravet på heterosexualitet framstår således i störst utsträckning drabba pojkar. Kontrolleras resultatet för pojkarna även utifrån kravgrupp så blir det tydligt att de som i störst utsträckning lever med krav på sig om heterosexualitet är pojkar i *Kravgrupperna*.

Nästan varannan ungdom med annan könsidentitet har svarat att de lever med inskränkningar/oro som är vanligt förekommande inom hederskontext. Nästan var fjärde ungdom med annan könsidentitet har svarat att de **inte** får ingå i en homosexuell relation för sin familj/släkt. Ungdomar med annan könsidentitet uppger också i större utsträckning än både pojkar och flickor att de kan utsättas för hot och våld om de inleder en kärleksrelation med någon som deras familj/släkt inte accepterar. Var tionde ungdom med annan könsidentitet har också svarat att de kan utsättas för tvångsäktenskap/-förlovning vid en otillåten kärleksrelation. På frågan *Vem bestämmer vem du ska gifta dig med eller leva tillsammans med i framtiden?* har var tredje ungdom med annan könsidentitet svarat att de inte får välja sin framtida partner själva, istället är det familj eller släkt som gör det valet.

Jämförs dessa ungdomars resultat med resultatet för flickor och pojkar så blir det tydligt att ungdomar med annan könsidentitet i större utsträckning utsätts för våld. Fler än hälften av ungdomarna med annan könsidentitet har svarat att de utsätts för våld av en nära anhörig de senaste tre åren. Denna grupp ungdomar utsätts för fysiskt, socialt och sexuellt våld i större utsträckning än samtliga andra ungdomar. De svarar också i störst utsträckning att anledningen till att de utsätts för våld är för att anhöriga vill kontrollera eller bestämma över dem.

Noter

- 1 Regeringen. Nytt åtgärdsprogram mot mäns våld mot kvinnor ska tas fram <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/arbetet-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> Senast uppdaterad: 2022-11-24 (hämtad: 2023-03-01).
- 2 Regeringen. Ett särskilt brott för hedersförtryck. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2021/12/ett-sarskilt-brott-for-hedersfortryck/> Senast uppdaterad: 2021-12-22 (Hämtad: 2023-03-01)
- 3 Riksdagen. Förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap. Civilutskottets betänkande 2018/19:CU4. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/forbud-mot-erkannande-av-utlandska-barnakenskap_H601CU4#stepBeslut (Hämtad: 2023-03-01)
- 4 Skolverket. Myndigheter i gemensam kampanj mot hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2020-12-07-myndigheter-i-gemensam-kampanj-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck> Senast uppdaterad: 2020-12-07 (Hämtad: 2023-03-01).
- 5 Botkyrka kommun. Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.botkyrka.se/kommun-och-politik/sa-styrs-kommunen/sa-arbetar-kommunen/sa-arbetar-vi-med.../sa-jobbar-vi-for-ett-tryggare-botkyrka/handlingsplan-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck> Senast uppdaterad: 2022-09-26. (Hämtad: 2023-03-01)
- 6 MUCF. Ny utbildning lär dig att prata med unga om hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.mucf.se/om-oss/pressmeddelanden/ny-utbildning-lar-dig-att-prata-med-unga-om-hedersrelaterat-vald-och> Senast uppdaterad: 2022-05-17. (Hämtad: 2023-03-01)
- 7 SFS 2022:1345
- 8 Ungdomar som valt svarsalternativen "Stämmer inte alls" och "Stämmer ganska dåligt" bildar gruppen unga som inte har en förväntning på sig att vänta med sex. Ungdomar som valt svarsalternativen "Stämmer ganska bra" och "Stämmer absolut" bildar gruppen unga som har en förväntning att vänta med sex, dvs. unga som omfattas av ett oskuldskrav.
- 9 Andra svarsalternativ avseende frågan om kön är: Uppdelningen i tjej eller kille stämmer inte för mig, Vill inte definiera, Osäker.
- 10 I enkätformuläret är frågan om föräldrars födelseland uppdelat på mamma/ annan kvinnlig vårdnadshavare respektive pappa/annan manlig vårdnadshavare.
- 11 Nordiska länder representerade i aktuell kartläggning är utöver Sverige, Norge, Finland, Danmark och Island.
- 12 Det är endast fyra (4) pojkar i Kravgrupp 2. Läsa- ren ombeds beakta det i analysen av resultaten.
- 13 Regeringen. Nytt åtgärdsprogram mot mäns våld mot kvinnor ska tas fram <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/arbetet-mot-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> Senast uppdaterad: 2022-11-24 (hämtad: 2023-03-01).

Referenslista

- Darj, Frida, Nathorst-Böös, Hedvig & Jarl-Åberg, Cecilia (2011). *HBT & heder: en intervjustudie om unga HBT-personer som lever i familjer med hedersnormer*. Stockholm: ALMAeuropa
- Davidian, Talin. Mohtadi, Chia. Hellberg, My. Bergström, Sevana. (2018). *Trippelt utsatt: hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning*. Tjejers rätt i samhället (TRIS).
- Eriksson, M. Länsstyrelsen Östergötland (2020). Rapport 2020:13 *Kartläggning bortförda personer i en hederskontext och barn som uppges vara gifta – under 2019*. Dnr 801-3362-2020. ISBN 978-91-985919-3-4.
- Ghadimi, M. (2007). *Om kravet på oskuld: en studie av flickors respektive pojkars föreställningar*. Soci- alvetenskaplig tidskrift. 2007(14):1, s. 20-46
- Ghadimi, Mariet (2019). *När vänner av motsatt kön inte tillåts – Ungdomars erfarenhet av föräldrars restriktioner*. Barn – forskning om barn og barndom i Norden, 37(1), s. 27 – 46.
- Ghadimi, M. Gunnarsson, S. (2019) *UNG-018 - En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala*. TRIS – tjejers rätt i samhället.
- Gunnarsson, Serine. Ghadimi, Mariet. Davidian, Talin. Hellberg, My. (2020). *Gömd och glömd – en rapport om hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning*. Tjejers rätt i samhället (TRIS).
- Hellgren, A. Ask Lund, H. Avander, S. (2019). *Våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck i Norrbottens län*. Sammanställning av kommunbesök 2018–2019. Länsstyrelsen i Norrbottens län.
- Högdin, S. (2006). *Var går gränsen?* Sociologisk Forskning. 43:3, 40-65.
- Jernbro, C. Landberg, Å. (2018). *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Jämställdhetsmyndigheten. (2022) *BORTFÖRDA BARN OCH UNGA. Delredovisning av uppdraget att kartlägga och sprida kunskap om erfarenheter av hedersförtryck samt annat våld och förtryck kopplat till utlandsvistelse*. Rapport 2022:25. Dnr: ALLM 2021/334.
- Schlytter, A., & Linell, H. (2010). *Girls with honour-related problems in a comparative perspective*. International Journal of Social Welfare, 19(2), 152–161. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2009.00651.x>
- Modée, L. & Bohlin, I. (red.) (2009). *Gift mot sin vilja*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Nasiri, Talajeh (2023). *Killars röster: 12 berättelser om att växa upp i Sverige*. Kvinnors nätverk/ Linnamottagningen
- Puranen, Bi (2019). *Med migranternas röst: den subjektiva integrationen*. [Stockholm]: Institutet för framtidsstudier
- Rexvid, D. & Schlytter, A. (2012). *Heroes, Hymen and Honour: A Study of the Character of Attitude Change among Male Youth with Their Roots in an Honour-Based Context*. 4 REV. EUR. Stud. 22 (2012).
- Schlytter, A. Högdin, S., Ghadimi, M., Backlund, Å., & Rexvid, D. (2009). *Oskuld och heder: En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär*. Stockholm stad.
- Schlytter, Astrid & Rexvid, Devin (2016). *Mäns heder att vara både offer och förövare*. Johanneshov: MTM

Schlytter, Astrid & Rexvid, Devin (2014). *Pojkars villkor inom hederskontexten: LVU:s blinda fläck*. Barnrätt. En antologi. s. 378 – 397.

Slutrapport av uppdrag om att stärka Barnhusens kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck. (2019). Linköpings universitet. Barnafrid – nationellt kunskapscentrum.

Socialstyrelsen (2019). *Ett liv utan våld och förtryck*. Slutredovisning av uppdraget att genomföra en nationell kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck Artikelnummer 2019-3-17.

Strid, Sofia, Enelo, Jan-Magnus, Cinthio, Hanna & Baianstovu, Rúna Í (2018). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018 [Elektronisk resurs] Del III: Redovisning av den kvantitativa delstudien i Malmö. Malmö: Malmö stad.

Strid, Sofia, Enelo, Jan-Magnus, Cinthio, Hanna & Baianstovu, Rúna Í (2018). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018 [Elektronisk resurs] Del III: Redovisning av den kvantitativa delstudien i Göteborg. Göteborg: Göteborg stad.

Strid, Sofia, Enelo, Jan-Magnus, Cinthio, Hanna & Baianstovu, Rúna Í (2018). *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. En kartläggning i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018 [Elektronisk resurs] Del III: Redovisning av den kvantitativa delstudien i Stockholm. Stockholm: Stockholm stad.

Svedberg, P. Qarai, A. Qaraee, L. *Familjearbete i en hederskontext*. 2013. Kvinnors nätverk.

Sverige. Socialstyrelsen (2021). *Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld: ett utbildningsmaterial för dig som arbetar inom socialtjänsten*. [Stockholm]: Socialstyrelsen.

TRIS

TRIS – tjejers rätt i samhället är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell organisation som har arbetat mot hedersrelaterat våld och förtryck sedan 2002. TRIS verkar för ett integrerat och jämställt Sverige fritt från hedersnormer, begränsningar, förtryck och våld där individer, barn som vuxna, utifrån egen kapacitet och förmåga kan välja sitt eget liv och sin egen framtid. TRIS har en särskild kompetens i att möta personer som har en intellektuell funktionsnedsättning och som riskerar att utsättas eller har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Du kan följa TRIS-tjejers rätt i samhällets arbete på Facebook och Instagram *tjejersrattisamhallet*.

För mer information om TRIS verksamhet:

www.tris.se

TRIS
TJEJERS RÄTT
I SAMHÄLLET